

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

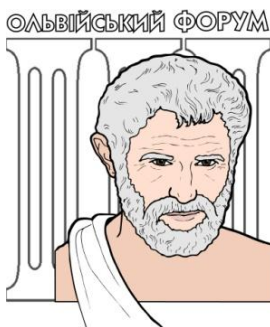
Міжнародна науково-практична конференція

**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2013:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО
РЕГІОНУ В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ»**

Конференція форуму

**«ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕХІДНИХ
СУСПІЛЬСТВАХ: СВІТ І УКРАЇНА»**

**ТЕЗИ
Том 4**

5-9 червня 2013 р.
Миколаїв – Ялта

«Ольвійський форум – 2013: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі». Конференція форуму «Політичні трансформації в перехідних суспільствах: світ і Україна» : тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Том 4. – 128 с.

У збірнику містяться матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2013: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» секції «Політичні трансформації в перехідних суспільствах: світ і Україна».

© ЧДУ ім. Петра Могили, 2013

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Процеси масштабних перетворень, які відбуваються в Україні, призвели до кардинальних змін у становищі людини в суспільстві. Це пов'язано з тією обставиною, що радикальні зміни суспільного ладу зумовили цілу низку фундаментальних змін у всіх сферах життя суспільства, які й призвели до кардинального перегляду основних ціннісних орієнтацій індивідів та суспільної свідомості загалом.

У першу чергу, слід звернути увагу на економічні процеси, які спрямовані на запровадження ринкових механізмів регулювання господарського життя нашої країни. Зазначена стратегія зумовила якісне розширення ролі приватної власності, її перерозподіл та концентрацію. Як результат, українське суспільство стало на шлях майнової структуризації, накопичення величезних майнових ресурсів в руках певної частини членів суспільства і відокремлення від них іншої.

Нескладно помітити і той факт, що такого роду процеси гарантовано забезпечили глибоке соціальне розшарування, появу олігархічного прошарку, середньої та дрібної буржуазії і величезного числа бідних. Таким чином, виникла достатньо складна і різнобарвна палітра суспільних інтересів, реалізація яких неминуче веде до соціально протистояння і гострих протиборств, як у середині окремих суспільних прошарків, так і між ними. Практично ми маємо процес становлення буржуазного ладу, який знайшов своє відображення в багатьох класичних теоріях. Холодний розум дає нам можливість, абстрагуючись від емоційної складової, констатувати, певною мірою з сумом, повернення нашої економіки, як і всього суспільства, на

ключовий магістральний шлях розвитку, яким йде більша частина сучасного світу.

Певним чином те, що відбувається сьогодні, є докором нездатності багатьох поколінь людей, які були об'єднанні значними просторами Східної Європи та інших частин світу, утілити в життя альтернативний шлях розвитку, просування суспільства до вершин гармонії і благополуччя.

Але нам обов'язково слід звернути увагу на ту обставину, що людський вимір цього процесу має надзвичайно драматичний характер, що й ставить питання про те, а якою може бути цінна трансформацій, котрі мають відбутися в нашій країні.

Не менш важливим питанням, на яке слід дати відповідь сучасним ученим і самим громадянам, полягає в тому, а чи дійсно напрям нашого розвитку є оптимальним. Адже світовий досвід, у тому числі і країн, які мають певні успіхи розвитку, демонструє нам як окремі видатні здобутки, так і жахливі наслідки досягнуті, за допомогою ринкових інструментів.

Сам факт того, що, незважаючи на технологічні досягнення, світу все більше загрожують екологічні негаразди та соціальні катаклізми у вигляді зростаючої кількості людей, які постійно голодують, примушує нас порушувати питання про вдосконалення механізмів господарчого регулювання, які б давали змогу більш раціонально користуватися результатами людської праці і долати глибокі майнові перекоси, що руйнують основу людської солідарності, не забезпечують зміцнення найбільш важливих людських цінностей, ставлять під сумнів питання про реальне забезпечення найвищої цінності – людського життя.

На жаль, застосування ринкових механізмів у системі освіти та охорони здоров'я в нашій країні призвело до численних проявів аморального ставлення людей одне до одного, зростання споживацьких підходів та руйнування гуманістичних основ суспільних відносин.

Разом із тим, надзвичайно важливим видається аналіз етичних основ політичної діяльності в умовах глибинних ідеологічних

перетворень, культивування цінностей демократії сучасного зразка. Нас не може не турбувати якісне зростання маніпулятивної та імітаційної складової в політичній діяльності як окремих суб'єктів, так і політичної системи українського суспільства як такої.

На жаль, декларації намірів демократичних перетворень у нашій країні супроводжуються свідомими кроками, спрямованими на обмежене використання демократичних механізмів у політичному процесі, їх вибіркове застосування, можна побачити негативне сприйняття частиною політичних сил виборчих механізмів. Слід звернути увагу на намагання окремих учасників політичного життя дискредитувати демократичні цінності і культивувати альтернативні. Як наслідок, ми маємо вагомі проблеми з правами людини та свободами громадян.

Зрозуміло, що більшість згаданих проблем пов'язані з рівнем розвитку суспільної свідомості та рівнем розвитку культури всіх членів суспільства. Але при цьому очевидно, що політичні програми, які реалізуються в нашій країні, не передбачають ефективних дій, спрямованих на розвиток кращих демократичних традицій, піднесення рівня морально-етичних мотивів політичної діяльності.

Усі ми зацікавлені в тому, щоб зміни, які відбуваються як в економіці, так і політиці, у кінцевому результаті призводили до зростання цінності нашого життя. Мабуть ніхто не хотів би відчутти споживацьке ставлення до себе з боку своїх нащадків, а сподівається на щирю любов з їх боку. Ця обставина та низка інших етичних складових людського життя в умовах фундаментальних змін у житті українського суспільства примушують нас приділити належну увагу не тільки зовнішній стороні цього процесу, але й його меті та засобам її досягнення.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ АДМІНІСТРАЦІЇ Б. ОБАМИ В АЗІЙСЬКО- ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Президентом США Б. Обамою 5 січня 2012 р. було анонсовано нове стратегічне керівництво з оборони для Міністерства оборони під назвою «Підтримка глобального лідерства: пріоритети для оборони ХХІ століття». Багато хто з експертів визначив цей документ як нову військову стратегію адміністрації Б. Обами.

Виходячи з цього, основними завданнями даної розвідки є виявлення основних параметрів та перспектив реалізації зовнішньополітичних пріоритетів адміністрації Б. Обами в АТР; структурування особливостей взаємодії Вашингтона в умовах динамічної глобалізації економічних та політичних процесів із традиційними союзниками в регіоні та виявлення особливостей розбудови взаємовідносин із новими «центросиловими» державами АТР, зокрема з КНР.

Прослідковується геостратегічна переорієнтація і формування довгострокових трендів, розгортання яких буде відбуватися не лише протягом другого десятиліття 2000-х років, а й усього ХХІ століття. «Перезавантаження» засадничих принципів зовнішньополітичної стратегії США в АТР відбуватиметься в контексті забезпечення інтересів безпеки Сполучених Штатів Америки по дузі: західна частина Тихого океану і Східної Азії до Індійського океану і Південної Азії, оскільки цей периметр характеризується поєднанням можливостей і загроз, які є детермінантами щодо необхідності збереження збройними силами США глобальних параметрів своєї активності.

Серцевиною взаємовідносин США з країнами АТР залишаються їх відносини зі своїми традиційними союзниками в регіоні й відносини з КНР як державою, яка має потенціал щодо

виклику інтересам США як на глобальному, так і регіональному рівнях.

Прихід адміністрації Б. Обама до влади у січні 2009 р. зробив ідею американсько-китайського партнерства одним із головних трендів світової політики.

Американсько-китайські відносини в другому десятилітті XXI століття детермінуються постійним зростанням потенціалу конкурентного зближення, що визначатиме, з одного боку, формування нового проблемного спектру у взаємовідносинах; при цьому застарілі «больові точки» (тайванська проблема, проблема прав людини тощо) зберігатимуть свою значущість, а з іншого – новий формат взаємин забезпечить підґрунтя для подальшого поглиблення та розширення міждержавного співробітництва.

Розбудова своєрідного американсько-китайського політично-економічного «тандему» для Пекіна не є стратегічним завданням в осяжній перспективі. Пояснюється це, насамперед, прагненням керівництва КНР забезпечити сприятливі умови для внутрішнього розвитку. Адже якщо США не підуть на поступки в питання щодо продажу озброєння тайванській адміністрації, китайський уряд опиниться перед дилемою: піддатися націоналістичним настроям і переглянути основи зовнішньополітичної стратегії або знову обмежитися словесним вираженням незадоволення і продовжити попередню лінію зовнішньополітичної поведінки?

Визначальною рисою нової нетипової біполярності є «помірна невідповідність» Китаю США на тлі сталого посилення економічної взаємозалежності двох країн.

Прагнення КНР активізувати діяльність збройних сил, надсилаючи їх за кордон для захисту своїх економічних інтересів, буде негативно сприйнятий не лише Вашингтоном. Це посилить занепокоєння й у Європі, яка наразі має суттєвий торговий дефіцит із КНР, і в державах Південно-Східної Азії, де існують великі китайські діаспори, і в Японії, яка ретельно відстежує

зростання комплексної державної могутності Китаю і Індії, і яка має досить непрості відносини з КНР. Для РФ, незважаючи на відносини стратегічного партнерства з КНР, це актуалізує порядок денний щодо збереження цілісності території і природних ресурсів.

На нашу думку, офіційний Пекін обере другий варіант розвитку подій. Оскільки нові детермінанти міждержавних взаємовідносин США – КНР, спричинені наслідками світової фінансово-економічної кризи, визначили початок структуризації нової моделі двосторонніх взаємовідносин, яка поєднує конкурентний обопільний розвиток зі справжньою економічною залежністю. Ця модель є нетиповою для розгляду міждержавних взаємодій у системі біполярних координат. Оскільки рівень конфліктності у взаємовідносинах між США та СРСР був суттєво вищим, а економічна взаємозалежність фактично відсутня. Окрім того, на ідеологічний і воєнно-політичний виклик США з боку СРСР була знайдена адекватна відповідь. Новий виклик глобальному домінуванню США з боку КНР є абсолютно іншим за характером та змістом, і може бути визначений як «невідповідна взаємозалежність». Китайська «невідповідність» США знаходиться в площині праксеології, але не є непримиренною за радянським зразком. Соціально-економічна система КНР принципово відрізняється від американської. Разом із тим, вона інкорпоровала цілу низку базових соціальних цінностей та економічних механізмів Заходу. Відмовляючись копіювати західну практику державного управління, КНР відкрито не протиставляє себе США як політичну й економічну систему, яка переважає західну і конкурує з нею. У цьому контексті співіснування КНР зі США є більш стабільним та безпечнішим, ніж Москви з Вашингтоном у період «холодної війни».

Таким чином, зважаючи на характер нестаціонарності сучасної системи міжнародних відносин, суперечності у взаємовідносинах США – КНР будуть існувати, але їх потенціал конфліктогенності значною мірою нівелюватиметься зростанням взаємозалежності

обох країн як в економічній, так, відповідно, і в політичній сфері. Методи, завдяки яким китайська дипломатія досягає своїх цілей, поєднують активну економічну політику і м'які форми поширення свого впливу. Такий підхід не викликає різкої протидії з боку США, які прагнуть розбудовувати спільні механізми пошуку рішень у найбільш критичних для себе сферах.

МИРОТВОРЧІСТЬ РПЦ У ВИРІШЕННІ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Отже одним із інструментів сучасної дипломатії Російської Федерації є Руська православна церква.

Остання має досить сталі традиції проведення активної зовнішньої політики, яка на сучасному етапі вже має багатовекторний характер. Натомість першочерговою залишається саме миротворча діяльність, де одним з об'єктів умиротворення був арабо-ізраїльський конфлікт кінця XX – початку XXI ст.

Необхідно відзначити, що в близькосхідній політиці Російської Федерації та РПЦ спостерігається певна однотайність, зумовлена збігом інтересів і думок. При цьому дії представників РПЦ у даному напрямку мають велику значимість у всьому миротворчому процесі в регіоні, значною мірою сприяють поліпшенню тут обстановки та прийняття рішень, що відповідають російським інтересам. Таким чином, тема миротворчої діяльності РПЦ має колосальну значущість і актуальність на сучасному історичному етапі.

Слід зазначити, що визначальними чинниками в позиції РПЦ щодо палестинської проблеми є: значення Святої Землі для всього християнського світу, наявність у Палестині нерухомої власності РПЦ МП, а також бажання збільшити доходи від прийому паломників.

Крім цього, на ставлення РПЦ до властей Ізраїлю вплинули: підтримка, що надається Палестинською національною адміністрацією (ПНА) Московській Патріархії, яка перебуває в конфлікті з «РПЦ за кордоном», невизнання Тель-Авівом обрання 13 серпня 2001 р. Собором Єрусалимської православної церкви митрополита Ієрапольського Іринія на пост Предстоятеля Єрусалимського

Патріархату, а також захоплення 2-5 квітня 2002 р. ізраїльськими військами готелю для паломників у Віфлеємі, що належить Московській Патріархії РПЦ.

Палестинське повстання почалося 28 вересня 2000 року й отримало назву «друга інтифада». Ставлення РПЦ до палестинської проблеми в цей період було викладено на конференції «Свята Земля і російсько-палестинські відносини: учора, сьогодні, завтра», яка проходила 11 жовтня 2000 р. у Москві. Згідно з пропозиціями РПЦ, Ізраїль повинен в односторонньому порядку здійснити «демілітаризацію», тобто вивести війська.

Крім того, РПЦ МП схиляється до підтримки палестинців у їх конфлікті з Ізраїлем, розцінюючи конфлікт як прагнення арабського народу Палестини до набуття державності, до відновлення в міжнародному співтоваристві існуючих прав на володіння споконвічними землями, включаючи території всередині Єрусалиму. Однак, у той же час Церква приймає загальний контекст і риторику нової системи міжнародних відносин, що складається, особливо в нетерпимості щодо проявів тероризму.

Особлива увага з боку РПЦ також приділяється проблемі статусу Святих місць. Церква вважає за необхідне зберегти їх екстериторіальність. Особливою турботою Церкви є власність в Ізраїлі та на території Палестинської національної адміністрації, а також паломництво росіян до християнських Святих місць. РПЦ активно наполягає на забезпеченні свободи паломництва до Святих місць у Палестині.

Протягом конфлікту РПЦ зверталася до провідних держав і організацій. Необхідно зазначити, що їй вдалося вплинути на резолюції ПАРС № 1294 (2002), щодо «вільного доступу до Святих місць». Також результатом стало те, що активну участь у подіях навколо російської церковної власності взяла американська дипломатія, оскільки США завжди підтримували Ізраїль, а не Палестинську автономію.

Отже, певні позитивні успіхи в РПЦ були, але вони звелися до відстоювання власних інтересів під гаслами миротворчості.

САКРАЛЬНАЯ ГЕОГРАФИЯ КАК НАУКА

Сакральное в самом широком смысле – это все, имеющее отношение к религиозному, иррациональному, мистическому; отличающееся от обыденных вещей, понятий, явлений. Сакральные объекты имеют не только материальное измерение, но и духовное, связанное с высшим миром. Определение сакральности включает не только сферу религии, но и широкий спектр представлений, относящихся к магии, эзотерике и мистике.

Одним из научных проявлений сакрального является сакральная география – система знаний о соотношении тех или иных объектов на земной поверхности с категориями священного. Сакральная география говорит о неоднородности Земли – о наличии «центра мира», «оси пространства» и «сакральных зон». Симптоматичным видится возрождение в последние годы интереса к геополитике – промежуточной между политической и сакральной географией отраслью познания, а также новые научные изыскания в форме геоэкономики и «метафизического» краеведения. Для понимания внутренней сущности явлений, которые сейчас происходят в мире, а также для нетрадиционного взгляда на исторические процессы, необходимо введения в научный оборот понятия сакрального в форме сакральной истории или географии.

Сакральное противоположно мирскому, повседневному. «Сакральное – одна ширь» (по определению философа М. Элиаде), что свидетельствует о важности этого понятия для человеческой культуры. Сакральное «есть сильным и могущественным, так как оно реальное; оно деятельное, продолжительное... Оно раскрывается во многих модальностях и на разных уровнях». Как установил М. Элиаде, сакральное превосходит религиозное уже тем, что весь акт человеческой жизни сам по себе обладает

сакральной ценностью. Следовательно, изначальное понимание божественного в индоевропейском мире рассматривало сакральное как трансцендентное по отношению к человеческим условиям, но не к космосу. Это существенное различие, которое по сути своей расходится с религиозным видением Писания, где Бог воспринимается как стоящий вне мира и как творец последнего. Здесь же, напротив, божественное не столько атрибут Бога, как то, на чем основано существование богов. Обычное толкование религии как связи между человеком и Богом, по всей видимости, должно уступить место более сложным отношениям между человеком и божественным, единым или множественным, а также сакральным. В этой концепции время, пространство и сакральные места смешаны и внутренне связаны между собой.

Опыт сакрального вызывает не только интеллектуальное беспокойство, но и является переживанием с игровой точки зрения, воплощенным осязаемым и метафорическим образом, сходным по восприятию со сценической постановкой или театральным зрелищем. Поэтому пространственно-временные ориентиры, позволяя согласовать человеческое существование в обществе в соответствии с его потребностями в пище и безопасности, оказываются единым целым в символической истории и географии. Эти сакральные места выбираются благодаря топографическим особенностям (горы, утесы, пещеры, поляны) или благодаря тому, что они отмечены знаменательными историческими событиями. Все сакральное пространство несколько смещено, по сравнению с тем, каким оно есть в реальности, символически мыслится как точка отсчета, «центр мира», который организует пространство и наделяет его смыслом. Центр пространства, таким образом, совпадает с местом изначальных откровений, лежавших в основании общества, и становится местом, где практикуют посвященные, где изображают во время праздников архетипические деяния, которые должны возродить мир.

В наше время святое и мирское переплетаются друг с другом. И важную роль в этом процессе играют категории пространства и времени. Сакральное время, как и сакральное пространство, противостоят будничности. Осознание и восприятие человеком сакральности пространства формируется культурным наследием предков, которое на территории Украины было, к сожалению, фактически утеряно.

Обращение к первоосновам – это не просто возвращение к прошлому, а поиски того, что находится вне времени, вне существующей реальности. Сакральная география появилась в глубокой древности как поиск единства макро- и микрокосма. Очевидно, что сознание наших предков от преклонения перед священным ландшафтом, «местом силы» эволюционировало к более целостному пониманию мироздания. Сакральная география обладает особым подходом к миру. Земля видится как живое существо, а человек – как микромир. Построение сакральных концепций, как правило, предполагает наделение Земли определенными качествами живого биологического организма – способностью к аккумулярованию и распределению «геобиологической энергии», к росту, к реагированию на внешнее воздействие. В работах сторонников концепции «живой Земли» часто высказывается идея о том, что расположение «святых» и «гиблых» мест обусловлено аномалиями земной коры – геологическими разломами, трещинами горных пород, подземными пустотами. Сегодня не стоит воспринимать буквально сакральную географию, так как, являясь традиционным древним знанием, она есть составной частью эзотерического символизма мироздания и мистериальной гносеологии. Смысл сакральной географии лежит не в экспедициях времен античности или средневековья в поисках легендарных царств и райских островов, а скорее это – возможный эзотерический путь-восхождение к трансцендентному «полюсу бытия».

В сакральной географии особая роль отводится священным местам. Священная территория, в силу своего статуса, как

правило, рассматривается как пространство с особыми, «божественными» свойствами. В частности, здесь может проявляться воля высших сил, осуществляться высшая справедливость. Пространство, которое до определенного времени было обычным, будничным, получает значительно высший, сакральный статус. Понятие сакрального пространства предусматривает идею изменения определенной территории, предоставления ей особого содержания, иначе – отделение ее от окружающего будничного пространства. Данное место становится неисчерпаемым источником энергии, дает возможность каждому, кому удастся к нему проникнуть, воспользоваться этой силой и присоединиться к священному – духовному.

Таким образом, с помощью сакральной географии мы можем по-новому прочесть опыт прошлого, который был способен к гармоническому сосуществованию с окружающим миром, чего так не хватает современности. В связи с чем человечество или пережило большинство катастроф XX – начала XXI вв., или стало перед новыми проблемами. Вот почему исследование духовной «сакральной» составляющей истории, географии и культуры приобретает чрезвычайное значение для понимания окружающего мира во всей его многомерности.

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ АРХІВНОЇ СПРАВИ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Новації в галузі архівної освіти, запроваджені вченими і викладачами США, варті опрацювання в Україні, оскільки ця країна є світовим лідером у розвитку архівної справи, упровадженні комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій галузі, технологіях архівування електронних документів (ЕД) і, відповідно, у підготовці нової генерації архівістів. Ще донедавна першість у сфері архівної освіти тримала Франція, але зі зміною парадигми архівної справи, а саме появою ЕД і всього, що стоїть за цим поняттям, ситуація змінилася. Відповідно, традиційний образ архівіста, який зберігає старі папери, перетворився на спеціаліста новітніх інформаційних технологій (ІТ) і процесів.

Характерною рисою університетських програм у США є залучення студентів до здійснення реальних науково-дослідних проєктів, результати яких впроваджуються у практику роботи архівів, участі в конференціях і дебатах із тематики ЕД, електронних архівів (ЕА) та ІТ. Зокрема, активно цю роботу проводили університети штатів Каліфорнія, Меріленд, Північна Кароліна, Джорджія, Техас, Іллінойс, Мічиган, залучені до експериментів із розробки технологій і програмного забезпечення для федерального Архіву електронних документів «ЕРА».

Іншою притаманною архівній освіті в США рисою є її відповідність вимогам, установленим Товариством американських архівістів, яке, на відміну від професійних об'єднань архівістів інших країн, являє собою потужну інституцію, що впливає на державну політику у сфері архівної справи, установлює професійні стандарти, видає і розповсюджує професійну літературу, опікується післядипломною і безперервною освітою архівістів.

Уперше Товариство розробило «Керівні принципи розвитку навчальних курсів для отримання ступеня магістра архівних наук» ще 1977 р. і переглянуло їх 1988 р. та 1994 р. 1997 р. Товариство запровадило «Керівні принципи розвитку післядипломної і безперервної освіти та навчальних програм», переглянувши їх 2002 р. та 2005-2006 рр. У XXI ст. Товариство вже тричі (2002, 2005 і 2011 рр.) переглядало «Керівні принципи для програм вищої освіти». На офіційному веб-сайті Товариства створено спеціальну директорію «Архівна освіта», у якій викладено Стратегічний план популяризації і поглиблення архівної освіти, представлено всі навчальні заклади, що пропонують спеціальність архівіста. Традицією вже стало проведення практики студентів на базі архівних установ. Кадрову еліту архівної галузі США складають члени професійної організації «Академія сертифікованих архівістів», створеної наприкінці 1980-х рр. Архівісти з дипломами бакалавра та магістра на право членства в Академії складають іспит з архівознавства, який у разі успішності на додаток до диплому дає право отримати сертифікат архівіста. Такий сертифікат забезпечує молодому спеціалісту значне кар'єрне зростання, вищу заробітну плату в галузі та інші переваги. Таким чином, підготовка фахівців здійснюється відповідно до потреб архівної галузі і сприяє цьому співробітництво архівів, університетів і професійних організацій архівістів. Це дає свої позитивні результати.

Згідно з останнім анкетуванням співробітників архівної галузі США (2006), 52,6 % (фактично увесь так званий основний персонал архівів) зазначили, що мають диплом архівіста, на відміну від України, у якій останніми роками цей показник є сталим і становить 4 % працюючих. Невтішним є порівняння у віковій категорії: якщо в Україні до 4 % дипломованих архівістів входять особи від 40 років і старші, то в США 70 % дипломованих архівістів знаходиться у віковій групі від 20 до 29 років, 60 % – у групі від 30 до 34 років. В Україні з виходом на пенсію дипломованих архівістів архівна галузь узагалі

втратить статус професійної, натомість у США архівна професія з притоком молодих фахівців має майбутнє.

На сьогодні США серйозно опікуються проблемою підготовки викладацького складу архівних факультетів університетів та формуванням прошарку науковців в архівних установах, оскільки лише 8,4 % працівників архівів і викладачів архівних курсів мають PhD в архівних науках.

2009 р. у США запроваджена програма «Building the Future of Archival Education and Research Initiative, AERI» (Розбудова майбутнього архівної освіти і дослідницьких ініціатив). Програма працює у восьми американських університетах. Вона має декілька складових.

Перша складова – «Архівна освіта і дослідницькі інститути» – проведення літніх інститутів для студентів, магістрів і здобувачів PhD ступеня. Почергово літні інститути приймають провідні університети країни: Каліфорнійський (Лос-Анджелес, 2009), Мічиганський (Енн Арбор, 2010), Сіммонс-коледж (Бостон, 2011), знов Каліфорнійський (Лос-Анджелес, 2012), Техаський (Остін, 2013), Пітсбурзький (2014), Північної Кароліни (2015). Програма пропонує стипендії для здобувачів ступеня PhD для відвідування літніх інститутів. Програми курсів цих інститутів включають лекційні, семінарські та інші види занять. Тематика курсів дуже різнопланова і більш спеціалізована, ніж та, що викладається протягом навчального року в університеті. Наприклад, цьогорічний інститут в Остіні пропонує студентам курси: «Архіви і латиноамериканська автентичність»; «Дефініції навколо професії і дисциплін культурної спадщини»; «Аналіз діловодства як культурної практики»; «Родинні, сімейні й особові архіви»; «Теорія дослідження і методи архівного студіювання»; «Громадські архіви»; «Розвиток в архівній педагогіці»; «Архівне різноманіття та архівна етика»; «Люди і цифрові архіви»; «Соціальні медіа й індивідуальність»; «Концептуалізація, розвиток і оцінювання цифрового зберігання»; «Побудова співробітництва архівної дослідницької спільноти»; «Систематизація й описування

в цифровому середовищі»; «Докторська кар'єра»; «Соціальні медіа для комунікацій» та інші. Особливістю таких інститутів є зближення майбутніх колег на заняттях, за обіднім столом, на святковій вечері в ресторані, під час екскурсії. Літні інститути були засновані в США ще знайомим у всьому світі вченим Ернстом Познером 1945 р. Отже, мета літніх інститутів полягає не лише в поглибленні знань, а й у єднанні з професією, колом колег і стимулюванні інтересу до наукових досліджень.

Друга складова програми має два напрями. Перший – «Виникнення архівних учених» – підтримка студентів і аспірантів різних соціальних, етнічних і релігійних меншин, які бажають здобути ступінь PhD в архівних науках та стати професорами університетів. Програма розрахована на 2011-2015 рр. У ході програми відбирається талановита молодь, яка продемонструвала здатність до наукових досліджень і викладацької діяльності, і яку навчають як робити в архівній науці, процесу наукового дослідження в архівах і архівістиці тощо. Другий – «Докторський стипендіант» – надання стипендій на чотири роки молодим науковцям, які працюють над докторськими дисертаціями в архівних науках. Останній набір на цей напрям відбувся восени 2011 р.

Американські університети приділяють значну увагу навчанню майбутніх архівістів інформаційним технологіям. Цей напрям підготовки Товариство американських архівістів уже декілька років визначає пріоритетним у своїх Стратегічних планах архівної освіти. Запроваджено спеціальну Програму «Digital Archives Specialist (DAS) Program» (Спеціалісти цифрових архівів). Студенти вивчають технології зберігання ЕД у всіх форматах, стандарти, мистецтво створення баз даних, веб-дизайн, опановують роботу з програмним та апаратним забезпеченням тощо. Університети як спеціалізуються на підготовці архівістів з ЕД та ЕА, так і кооперуються разом для ширшого викладання курсів. Наприклад, Каліфорнійський університет (Лос-Анджелес) фокусує увагу на підготовці архівістів – майбутніх спеціалістів з

управління, експертизи цінності, архівування і забезпечення збереженості ЕД у медіа-структурах усіх типів (кіно, телебачення, радіо, Інтернет). Коледж інформації і математичних наук Державного університету «Клейтон», розташований поряд із філією Національного архіву США в Атланті й архівом штату Джорджія, готує магістрів у галузі ЕА і ЕД та приділяє значну увагу експертизі цінності on-line-листування, організації зберігання on-line-документів, доступу до них, зміні форматів, програмного забезпечення, законодавчо-нормативному супроводженню і професійній етиці. Програма підготовка архівістів цифрової ери в коледжі заснована 2010 р, а з осіннього семестру 2012 р. університет розпочав викладання своїх курсів для студентів інших ВНЗ через Інтернет. П'ять американських університетів – «Оберн» (штат Алабама), університети штатів Індіана, Теннесі, Вісконсін, державний університет Луїзіани – розвивають співробітництво і кооперацію в напрямі підготовки фахівців з архівного менеджменту. Вони не тільки вивчають новітні ІТ, а й заняття проводять за допомогою сучасних аудіо і відео засобів та Інтернету: викладач, знаходячись в одному з університетів, може читати лекцію і спілкуватись зі студентами, присутніми на заняттях у чотирьох інших університетах.

Університети США звернули увагу ще на одну складову нової архівної парадигми. Традиційна архівна парадигма склалась за часів Французької революції (1789-1799) і базувалась на європейських ідеях про природу документа й архіву. Нова архівна парадигма враховує не лише традиційні та електронні документи, а й усну історію, слухову або кінетичну традицію. Саме таке документування характерне для тубільних культур, які передавали свої знання за допомогою танців, переказів, тату, малюнків, традиційних обрядів. Кожного дня вони плекали нові методи для їх збереження і передачі. Асиміляція, глобалізація, вплив інших культур викликає забування, а отже втрату культурної самобутності. Проблема стосується не тільки тубільних культур, а й жертв геноциду, примусових переселень, апартеїду, політики

державних секретів тощо. Отже, заради збереження нетрадиційних документів США, Канада, Австралія, Китай 2005 р. увели архівні програми в університетах, спрямовані на вивчення культурних традицій тубільних племен, їх національних архівних методів і практики роботи. Ініціатором виступив Каліфорнійський університет в Лос-Анджелесі. Куратором цих програм є професор цього університету А. Джилліленд-Світленд. 2008 р. викладачі обговорили спільні проблеми на 16-ому Міжнародному конгресі архівів у Куала-Лумпур (Малайзія). Ці програми є експериментальними, їх досвід спочатку планується розповсюдити на Тихоокеанський регіон. Проблема полягає у визначенні того, хто буде навчатись на таких програмах (до речі студентам, які бажають отримати подібну архівну освіту, надається фінансова підтримка), хто буде навчати, що включати до таких архівних курсів, звідки брати знання і професіоналів, які можуть їх надати.

Розмірковуючи над досвідом США, приходимо до висновку, що Україні слід вжити серйозних заходів до посилення співробітництва архівної галузі і ВНЗ, оскільки наявність лише 4 % дипломованих архівістів загрожує не лише втратою професійного статусу галузі, а й збереженню документального історичного надбання української нації. Можливе й запровадження сертифікації архівістів, але не для молодих випускників ВНЗ, які прослухали архівні курси, а для 96 % працівників, які прийшли в архівну галузь із дипломами інших спеціальностей і опановували архівну професію самотужки. Оскільки в Україні також існує проблема нестачі викладачів архівознавства, варто започаткувати програму допомоги молодим науковцям у здобуванні наукових ступенів (тим більше, що спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій з архівознавства вже давно існують, але там захищається обмежене коло осіб, причиною є непопулярність архівної професії в суспільстві і низька заробітна плата). Нестачу викладачів можна було б компенсувати, запроваджуючи заняття за допомогою новітніх медіа засобів та Інтернету (до речі, такий вид занять з архівознавства вже був

апробований Національним університетом культури і мистецтв і його філіями, але поки що був невдалим, так як студенти просто не з'являлись на відеолекції, що швидше говорить про їх невідповідний рівень, а не про відсутність контролю за студентами). На увагу заслуговує ідея проведення літніх інститутів, у яких могли б взяти участь не лише студенти і викладачі, а й працівники архівів. Такі інститути сприяли б розширенню і поглибленню архівних знань, знайомству, спілкуванню й об'єднанню колег. Варто ширше залучати студентів до науково-дослідної роботи в архівах, та не як дослідників історичних документів, як це широко практикується в Україні на історичних факультетах, а як майбутніх архівістів до архівних проектів (наприклад зі створення архівних баз даних, підготовки до видання збірок архівних документів, описування архівних фондів тощо). Університетам України (на сьогодні 18 університетів увели архівні курси до своїх програм) варто звернути увагу на те, що жоден із них не ставиться серйозно до підготовки архівістів для роботи з ЕД та усною історією. ЕД і в ЕА вимагають не лише вивчення інформатики; слід розробити й увести до програм цілий ряд спеціалізованих курсів (тут навіть не потрібен американський досвід, Московський державний історико-архівний інститут вже давно відкрив факультет технотронних архівів, де здійснює підготовку фахівців для ЕА Російської Федерації). Те ж саме слід зробити і з усною історією, збирання якої потребує не лише вміння записати розповідь, а й знань психології, етнографії тощо. А найголовніше, що отримують сьогодні випускники американських університетів і чого не мають українці, – це диплом архівіста. Жоден ВНЗ України не має такої спеціальності, відсутній і факультет архівної справи. Це та проблема, яка потребує першочергового вирішення.

**МЕДІАТОР МІЖ УКРАЇНОЮ І ЗАХОДОМ:
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ГАРВАРДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (США)**

У статті аналізується роль Українського наукового інституту Гарвардського університету (м. Бостон, штат Массачусетс, США) у становленні історії України як академічної дисципліни західної гуманітарної науки й у модернізації сучасної вітчизняної історіографії та її інтеграції зі світовою. Ідея відкриття українських студій в США була висловлена на Третньому конгресі «Союзу українських студентських товариств Америки», де і був створений спеціальний Фонд кафедр україністики. До справи долучилися історики та філологи з української діаспори США, і в результаті їх спільних зусиль 22 січня 1968 року розпочала свою діяльність кафедра з історії України в Гарвардському університеті, а згодом і української мови та літератури. У 1973 році був відкритий Український науковий інститут (далі УНІГУ), першим директором якого став відомий історик-сходознавець, професор Омелян Пріцак, (заступник директора професор з історії Візантії та сходознавства Ігор Шевченко). Потім інститут очолювали професор кафедри української літератури ім. Дмитра Чижевського Гарвардського університету Григорій Грабович (фахівець з української літератури модерного часу), професор кафедри історії України ім. Михайла Грушевського Роман Шпорлюк (спеціалізація – модерна історія України), а нині – професор кафедри української філології ім. Олександра Потебні Міхаель Фласер.

Чому саме з Гарвардським університетом українська еміграція пов'язувала свої амбітні плани щодо популяризації і розвитку української науки в західному світі? Тому що цей університет у США є не тільки освітнім, а й міжнародним науковим центром,

який має у своєму складі 25 науково-дослідних інститутів, центрів, комплекс музеїв, одну з найбільших бібліотек у США, де зосереджено 13 млн видань, унікальні колекції рукописів, фільмів. Науковий потенціал згаданих кафедр Гарвардського університету, як і створеного ними Українського наукового інституту, є доволі високим. Так, спеціалісти з українських студій не тільки викладають на двох факультетах курси української мови і літератури, історії України, а й у магістратурі Гарвардського університету. Важливу роль у діяльності УНІГУ відіграють освітні і навчальні програми з україністики для студентів і аспірантів Гарвардського університету (історія, мова та література). Так, щопонеділка для них організовуються семінари, де вони отримують знання з української мови, літератури, історії України, представляють власні наукові роботи для публічного обговорення (історія, лінгвістика, література, мистецтво, антропологія, соціологія, політологія, близькосхідні дослідження). Фаховий аналіз сходознавчих студій забезпечуються представниками Центру досліджень Близького Сходу Гарвардського університету. Окрім того, у рамках щорічної Літньої школи Гарвардського університету передбачені і спеціальні дослідницькі програми для аспірантів з України. Студенти та аспіранти, що спеціалізуються з українських студій, отримують в УНІГУ наукові консультації не тільки провідних науковців інституту (проф. Р. Шпорлюка, Г. Грабовича, І. Шевченка, Л. Гайди, С. Плохія, М. Флэйсера, С. Діброви), а й зарубіжних фахівців, що співпрацюють із Гарвардським університетом у рамках згаданого міжнародного наукового щомісячного семінару. Відзначимо, що УНІГУ практикує надання стипендій для молодих слухачів та призів для переможців у конкурсах на кращу студентську чи аспірантську роботу з української тематики. Із 1970 року в Гарвардському університеті діє щотижневий міжнародний семінар з українських студій, а з 1971 року – аспірантура, першим випускником якої став відомий нині історик Орест Субтельний, що нині представляє україністику в Канаді. Наукову кваліфікацію в УНІГУ свого часу отримали і більшість

представників канадської школи україністики (історики Павло-Роберт Магочій, Зенон Когут, Френк Сисин). Того ж року вперше була проведена літня школа українознавства, у рамках якої і донині відбувається навчання студентів як з американських університетів, так і зарубіжних, що обрали україністику своєю спеціалізацією. Важливою місією УНІГУ вважає налагодження наукової співпраці з українськими дослідниками – представниками як університетської науки, так і академічних інститутів. Саме для них передбачені спеціальні програми академічних обмінів, якими довгий час опікується доктор Любомир Гайда. За підрахунками автора статті, яка у свій час мала можливість скористатися вигодами такої програми в 1999 році, із 2000 до 2013 року близько 100 науковців із різних країн працювали над своїми науковими проектами з україністики в Українському інституті. Із них: 40 чоловік представляють університети Канади, Німеччини, Фінляндії, США, Італії, Австрії, Франції, Ізраїлю, Росії, Польщі, де є славістичні й українські студії. Близько 40 чоловік – науковці з України. Перебування автора даної статті на стажуванні в Гарвардському університеті сприяло знайомству з системою вищої освіти в США та гендерною історією як новою академічною дисципліною західних гуманітарних студій. Принагідно хочу подякувати співробітникам Українського наукового інституту Гарвардського університету та особисто Любомиру Гайді за увагу і дарунок наукових видань інституту бібліотеці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

Із 1977 року в УНІГУ розпочалося видавництво журналу – «Harvard Ukrainian Studies» та монографічної літератури, включно з серією історичною «Harvard Series in Ukrainian Studies», відкрито бібліотеку з україністики. За часи свого існування УНІГУ виступав спонсором цілого ряду великих дослідницьких проектів (Тисячоліття хрещення Русі-України, український голодомор 1932-1933 років). Результати виконання цих дослідницьких проектів оприлюднені на сторінках щоквартальників «Harvard Ukrainian Studies». Інститут практикує проведення в Гарвардському

університеті за участі його науково-дослідних інститутів (Центру російських і євразійських студій, інститутів європейських, єврейських студій) міжнародних конференцій, колоквиумів і симпозіумів на актуальні для України теми, як-то: «Україно-російська газова криза та її наслідки» (2006), «Переоцінка пострадянської енергетичної політики: Україна, Росія і битва за газ» (2008), «Великий голод в Україні: Голодомор та його наслідки» (2008), «Український голод в історії геноциду» (2012), «Полтава-1709: великий перелом в історії Європи» (2009). Із 1981 року при УНІГУ діє Археографічна комісія, що займається підготовкою до друку писемних пам'яток історії України для англомовних дослідників. Спільно з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України долучилася до розшуку втрачених архівних колекцій часів Другої Світової війни. Серед довгострокових проєктів УНІГУ – міжнародний проєкт за участі державних архівів України і Росії з метою створення найбільш повної архівної бази даних з українських студій (керівник проєкту Патриція Грімстед). У 2000 році вона опублікувала результати своєї пошукової роботи: «Трофеї війни та імперії. Архівна спадщина України. Друга світова війна та міжнародна політика реституції». Авторка оприлюднила свої відкриття у справі розшуку втрачених культурних цінностей. Наведена нею вичерпна документація про знайдені культурні цінності є важливим джерелом для всіх, хто зацікавлений у дослідженні походження та реституції культурних цінностей. Для інтеграції наукових досліджень з історії України та залучення українських істориків до модерних західних наукових студій, за ініціативи УНІГУ та за його організаційної та фінансової підтримки в 1999 році створений Інститут Критики в м. Київ, видавництво і часопис з однойменними назвами. Згаданий Інститут підтримує всі джерелознавчі проєкти з історії України, популяризує (рецензує, презентує) для зарубіжних славістів опубліковані збірки архівних документів.

Таким чином, за сорок років своєї діяльності Український науковий інститут Гарвардського університету перетворився на

потужний міжнародний Центр україністики, що утвердив Історію України як академічну дисципліну західної гуманітарної науки, підготував наукові кадри як для Гарвардського університету, так і для Канадського інституту українських студій. З відкриттям у 1999 році Інституту Критики з власним видавництвом і часописом УНІГУ став важливим чинником українського інтелектуального життя. Організовані ними в Україні міжнародні конференції з дискусіями з актуальних проблем української історії, огляди і рецензування нових видань стали яскравим проявом нових академічних стандартів у гуманітарних науках. Так, кафедра історії Національного університету «Києво-Могилянська Академія» цілком слушно характеризує Інститут Критики як «прибічника ревізії трафаретів дослідницького мислення», вбачаючи його важливу роль як «медіатора між Україною і Заходом».

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ ОБЩЕСТВ В РОССИИ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Актуальность темы в том, что страны постсоветского пространства обрели в итоге трансформаций качественно разнородные политические системы. Российская Федерация и Украина представляют повышенный интерес для сравнительного анализа. Важно выяснить, какие факторы влияют на траектории развития и институциональный дизайн политических систем, типологию взаимодействий акторов политики.

Политические трансформации двух стран подтверждают альтернативность их развития, а во многих измерениях – циклическую траекторию изменений. Трансформация посттоталитарных систем в России и Украине имеет параметры: «дилемму одновременности» (преобразуются все сферы общества); приоритет создания «класса» крупных владельцев собственности в сравнении со средним классом; опору власти в фазе радикальных перемен на органы госбезопасности и армию; направление трансформации определяется политической волей правительств, а не общественности; отсутствие продуманной стратегии реформ. Политическая организация обществ носит государственно-центричный характер, власть и собственность не имеют принципиальных разграничений. Обе страны сохраняют неформальные политические практики патрон-клиентарных взаимодействий. В итоге политические процессы приобретают высокую зависимость от пактов элит.

Различия «советского наследия» России и Украины весомы. Российская экономика зависит от экспорта энергоносителей и вооружений, что формирует рентный характер властных практик. Украина не имеет таких источников дохода, ее экономика более

диверсифицирована и зависима от стран Европейского Союза. Обе страны полиэтничны и поликонфессиональны. Но детерминирующая роль русского этнического «ядра» в РФ выражена качественно сильнее, чем украинского в Украине. Российская политическая система тяготеет к монополизму и централизму, а украинская – к плюрализму и децентрализации. Постсоветская Россия при всей неопределенности ориентаций ее элит – наследница имперского государства. Украина же как целостность имеет смысл, только становясь национальным государством.

В России правящие элиты 1990-х гг. «навязывали» реформистский проект обществу, но стремились сохранить свое доминирующее положение. Массовое политическое участие ставится под контроль власти. Официально объявлялась цель преобразований – создание демократической политической системы. Но трансформации были «навязанными». Это требовало одновременно закреплять новые институты и требовать от них быстрого эффекта, что вызывало отторжение массовых слоев общества. Реформы теряли социальную базу и демократическую направленность. Актеры политики предпочитают «пактовый сговор» гласной конкурентной борьбе. Политический режим закрепляет после переходной неопределенности 1990-х гг. черты «делегативной демократии» (по Г. О’Доннеллу). Переход России к устойчивому политическому порядку завершен и идет его закрепление. Этот вариант закрепился из-за ограниченности ресурсов акторов политики «гражданского» типа, конкурирующих с государством и его клиентельными группами. В итоге «навязанного перехода» 1990-х гг. закрепились базовые формальные институты демократии: разделение законодательной и исполнительной власти; автономия местного самоуправления; альтернативные выборы. В социальном аспекте – оформление страт крупных предпринимателей. Но правовые нормы слабо коррелировали с повседневными практиками политических отношений. Так, партии гражданственного типа остались мало

востребованными. Упрочение персонифицированной власти с доминированием исполнительной ветви стало следствием корпоративных пактов между политической элитой и крупным бизнесом.

Россия после краткого этапа неустойчивости приняла де-факто президентскую форму правления (октябрь 1993 г.), а Украина колеблется между парламентской и смешанной республикой. В обеих странах нормативно-правовые акты часто меняются в зависимости от политической конъюнктуры. При смене политических лидеров в Украине меняется модель разделения властей: от президентской – к парламентской модели в 2004-2005 гг. и обратно – с февраля 2010 г. Если вектор развития элит и партийной системы России с 1999 г. устойчиво связан с концентрацией власти, уменьшением эффективного числа партий, повышением государственного влияния, то субъекты политики в Украине развиваются в противоположном направлении. Президент В. Ф. Янукович, выражающий интересы «днепетровского» пула элит, пытается выстроить «вертикаль власти», но сталкивается с сильными ограничителями: общественным мнением, расколом политико-культурного пространства, евроатлантической ориентацией. Обе страны имели сходные политические традиции, близкий уровень социально-экономического развития к началу преобразований. Но в России сформировался устойчивый президентский режим при доминировании «партии власти», а Украина остается смешанной республикой с неустойчивой партийной системой. В России достигнута рецентрализация власти, а Украина стоит перед перспективой децентрализации.

ФОРУМ ІБСА В РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА ПІВДЕНЬ-ПІВДЕНЬ

ІБСА є трьохстороннім форумом Індії, Бразилії та Південно-Африканської Республіки, покликаним вирішувати спільні соціально-економічні проблеми, контролювати дотримання верховенства міжнародного права, соціальної справедливості та міжнародної безпеки.

Мета роботи полягає у з'ясуванні передумов створення та напрямів діяльності ІБСА, визначенні його місця в співробітництві Південь-Південь та перспектив розвитку.

Ідея співробітництва Південь-Південь виникла в 70-х рр. ХХ ст. та передбачала обмін ресурсами, технологіями та знаннями між країнами, що розвиваються, із метою сприяння формуванню нового економічного порядку. У 1978 р. ООН заснувала Відділ співробітництва Південь-Південь, однак лише в 1990-ті – 2000-ні рр. співпраця в даному напрямі набула значного впливу на світову економіку та політику. На думку Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна, «співробітництво Південь-Південь потенційно здатне забезпечити баланс між економічним зростанням та рівністю і справедливістю в глобальних масштабах».

Передумови створення блоку ІБСА виникли ще в середині 1960-х рр., коли на першій Конференції ЮНКТАД (Женева, 1964) була офіційно оформлена «Група 77» – найбільша в рамках ООН міждержавна організація країн, що розвиваються. У рамках «Групи 77» сформувалися окремі підгрупи, одна з яких – форум ІБСА (Індія, Бразилія, Південно-Африканська Республіка).

Форум ІБСА був офіційно оформлений у вересні 2003 р. на базі Бразильської декларації (червень 2003 р.) під час зустрічі прем'єр-міністра А. Ваджаї, президентів Л. І. Лули да Сілва та

Т.Мбекі в ході 58 сесії ГА ООН. Його завданнями є: 1) контроль за дотриманням верховенства міжнародного права, підтримка міжнародного миру та безпеки; 2) реформування ООН, зокрема збільшення кількості як постійних, так і непостійних членів Ради Безпеки за рахунок країн, що розвиваються; 3) боротьба з тероризмом, транснаціональною організованою злочинністю, незаконним обігом зброї та наркотичних речовин; 4) просування соціальної справедливості шляхом здійснення ефективної політики боротьби з голодом і бідністю, охорони здоров'я, соціальної допомоги, забезпечення зайнятості населення, охорони навколишнього середовища.

Вирішальним моментом для «визначення обличчя» форуму стало ініціювання країнами-учасницями створення «групи 20» (G-20), адже саме їх позиція в Канкуні (Мексика, вересень 2003 р.) сприяла включенню до тематики переговорів у рамках СОТ питань, пов'язаних з інтересами країн, що розвиваються (питання сільськогосподарських субсидій, доступу продукції аграрного сектора на ринки США і Західної Європи).

За десять років існування відбулися п'ять самітів глав держав та урядів країн ІБСА, останній із яких відбувся в жовтні 2011 р. у ПАР. Після майже десяти років офіційної співпраці всередині ІБСА значно зросли показники торговельного обороту між країнами. Уже після двох років реалізації Бразильської декларації бразильський експорт до Індії збільшився на 105 %, у Південну Африку – на 86 %, а в 2011 р. Бразилія та Індія оголосили своєю метою розширити торгівельне партнерство з 7730 млн дол. до 10 млрд дол. у найближчі роки. Тобто своє першочергове завдання – підвищення торговельно-економічного співробітництва між державами-членами – форум ІБСА успішно реалізовує. Крім того, кожна з країн ефективно використовує платформу ІБСА для налагодження торгівельних контактів з іншими державами. Так, Бразилія за рахунок тісних відносини з ПАР активізувала торгівлю з африканським континентом у цілому; Індія збільшила кількість інвестиційних проектів у країнах МЕРКОСУР, зокрема, в Аргентині та Уругваї.

Хоча ІБСА є в першу чергу економічним форумом, а рух у бік колективної безпеки уявляється малоімовірним, враховуючи різноманітність проблем в обороні кожної з країн, проте III (Нью-Делі, 2008) та IV (Бразилія, 2010) Саміти глав держав та урядів країн-членів ІБСА показали, що безпековим питанням у рамках форуму відводиться значне місце. Головна увага лідерів країн ІБСА зосереджена на проблемі ядерного нерозповсюдження, загрозі придбання терористами ядерної зброї або пов'язаних з нею матеріалів і технологій, зростанні транскордонного тероризму, зокрема в Афганістані та Іраку, урегулюванні регіональних конфліктів (арабо-ізраїльського, дарфурського в Судані та інших конфліктів в Африці). Показовим є той факт, що всі члени форуму ІБСА в останні роки обиралися непостійними членами РБ ООН (Бразилія в 2010-2011 рр., Індія та ПАР у 2011-2012 рр.).

Перспективи форуму полягають у реалізації нових проектів у сфері сільського господарства та переробки сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього середовища та енергетики, використання нових джерел енергії. Також у короткостроковій стратегії ІБСА – укладення тристоронньої торгівельної угоди з МЕРКОСУР та Південно-Африканським митним союзом.

Отже, незважаючи на скептичне ставлення частини світового співтовариства, за своє десятирічне існування форум ІБСА зміг довести, що є ефективним інструментом не лише міждержавного співробітництва країн-членів, а й платформою для вирішення актуальних міжнародних проблем.

**УЧАСТЬ ТОРГОВОГО ДОМУ
«І. Г. ХАРИТОНЕНКО З СИНОМ» У ВСЕСВІТНІЙ
ВИСТАВЦІ В ПАРИЖІ 1900 РОКУ**

Актуальність теми дослідження визначається важливістю вивчення ключових аспектів державної економічної політики і соціокультурного розвитку Росії на рубежі XIX – початку XX ст. Виникнення всесвітніх виставок як майдану для демонстрації технічних і технологічних змін стало свідченням модернізації та розвитку індустріалізації у світі. З розвитком капіталізму, і особливо після реформ 1860-1870-х рр. в Росії, почалися зміни характеру організації, масштабів проведення і спеціалізації виставок. Російські підприємці активно брали участь у таких заходах та намагались продемонструвати свої досягнення в різних галузях науки, техніки, сільському господарстві, залізничному будівництві та в цукровій промисловості зокрема.

Мета статті – проаналізувати участь Торгового Дому «І. Г. Харитоненко з сином» у Всесвітній виставці в Парижі 1900 року та визначити роль виставок як показників досягнень економічного розвитку суспільства.

Всесвітня виставка в Парижі розпочала свою роботу 14 квітня, хоча багато павільйонів ще не були добудовані або обладнані. Загалом вона проходила з 15 квітня по 12 листопада 1900 року.

На участь у виставці Росія затратила 5226895 руб. (з них уряд асигнував 2 226 895 руб., а установи і експоненти 3 000 000 руб.).

На Всесвітній виставці цукрова промисловість Росії розташовувалась у Палаці землеробства та була представлена в павільйонах такими відомими цукровими фірмами, як Управління уділів (Тимашівський буряко-цукровий та рафінадний завод); «І. Г. Харитоненко з сином»; брати Лазар і Лев Ізраїлевичі Бродські; М. А. Терещенко, спадкоємці Ф. А. Терещенка; брати

Терещенки; брати Боткіни(Ново-Таволжанський цукровий завод); акціонерні товариства буряко-цукрових та рафінадних заводів: «Констанція», «Германов», «Лишковіце»; Є. Балашева (Маріїнський цукровий завод, Київська губернія); Г. Балаховський (Мар'їнський буряко-цукровий та рафінадний заводи, Курської губернії). Найбільша експозиція була в Торгового Дому «І. Г. Харитоненко з сином». Продукція торгового дому вирізнялася високою якістю. На підприємствах сім'ї активно впроваджувались найсучасніші досягнення у сфері цукробурякового виробництва. При цукроварнях родини функціонували досить потужні на той час дослідні поля. До роботи на своїх цукрових підприємствах П. І. Харитоненко залучав талановитих інженерів та конструкторів і це позитивно позначалося на виробництві. Цукрові склади Харитоненків були не тільки в багатьох містах Російської імперії (Суми, Москва, Санкт-Петербург Харків, Томськ, Владивосток, Новосибірськ), а й у Франції, Шотландії, Персії.

Спеціально для виставки були складені брошури, з яких відвідувачі могли дізнатися основні відомості про учасників виставки. Зокрема, повідомлялося, що Торговий Дім «І. Г. Харитоненко з сином» володів у Харківській, Курській, Чернігівській та Полтавській губерніях власною пахотною землею та луками (35 535 десятин), орендованою землею (17 193 десятин), власними лісами (10 842 десятин), загалом 63 570 десятин землі.

На початок ХХ століття Торговий дім володів 1 цукрорафінадним та 7 пісочно-цукровими заводами (один орендований). Серед них Павловський рафінадний завод у Сумах та пісочно-цукрові заводи: Наталівський, Пархомовський, Янково-Рогський, Угроєдський, Червоно-Ярузький, Ржавський та Парафієвський. Вони переробляли буряк, переважно вироблений у власних маєтках. Для посіву буряка щорічно виділялося власної землі 11 700 десятин і орендної 2 000 десятин, при чому середній збір буряка становив 1 400 000 і 175 000 берківців. Які ж завдання ставив перед собою Торговий дім, беручи участь у Всесвітній

виставці в Парижі? По-перше, ознайомити відвідувачів та всіх зацікавлених, з історією цукрової галузі, технологією переробки буряків на цукор та безпосередньо із продукцією, яка призначалась для торгівлі та вживання. По-друге, ознайомити фахівців з новітніми машинами, технічними удосконаленнями та приборами, що спрощують та полегшують виробництво цукру з буряків. Щодо пошуку нових ринків збуту цукру, то це питання на початку XX ст. дуже важко було вирішити за рахунок Всесвітньої виставки, але можливість підписання контрактів щодо торгівлі цукром не виключалась.

Російська цукрова промисловість займала безперечно достатньо вагоме місце на Всесвітній виставці в Парижі 1900 року.

Всесвітня Паризька виставка 1900 року продемонструвала не тільки успіх цукрового виробництва в Російській імперії, але і плідну діяльність промисловців і підприємців. Протягом виставки російська експозиція отримала 1 589 нагород: 212 вищих, 370 золотих медалей, 436 срібних, 347 бронзових і 224 почесні відгуки. Ставши одним з визнаних лідерів світового співтовариства у цукровій галузі, Торговий Дім «І. Г. Харитоненко з сином» на Всесвітній виставці в Парижі в 1900 році значно сприяв зміцненню престижу Росії за кордоном.

«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» У ПОЛЬСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ

Після 1991 року значно зросла зацікавленість Україною з боку інших країн. Якщо до початку 1990-х років україністика була певною мірою розвинена у таких державах, як США, Канада, Німеччина, Польща, то після 1991 року почали формуватись певні українознавчі інституції в Іспанії, Франції, Угорщині, Бельгії, Латвії тощо. Почала танути крига у плані українознавства і в країнах СНД: Росії, Білорусії, Грузії і т. д.

Треба зауважити, що збільшення уваги навколо України у світі відбувається в основному завдяки активній діяльності української діаспори. Чільне місце у цьому процесі займають представники Республіки Польща. Сьогодні тут існує значна кількість наукових інституцій, що займаються проблемами українознавства, видається величезна кількість наукових праць, присвячених українській тематиці. За відсутності цілеспрямованої політики та програми входження України в культурний європейський простір діяльність європейських українознавчих студій набуває особливої ваги.

У 1987 році Володимир Мокрий у Кракові заснував Фундацію Святого Володимира – Хрестителя Київської Русі для підтримки і популяризації української науки і християнської культури, що спрямовано на взаєморозуміння поляків та українців. У рамках Фундації діє видавництво «Швальпольт (Святополк) Фіоль», Галерея українського образотворчого мистецтва, Музей ікон, бібліотека, читальня, книгарня «Нестор», українська кав'ярня, виходять друком «Krakowskie Zeszyty Ukainoznawcze» («Краківські українознавчі зошити»). Видання цілком присвячене українській проблематиці. На сторінках журналу можна знайти матеріали наукових конференцій з питань історії України, статті українських і польських науковців, що

займаються дослідженням української минувшини й сьогодення тощо. Отже, «Краківські українознавчі зошити» стали одним з перших видань, присвячених проблемам історії України і сьогодні зберігають свій авторитет найвідомішого українознавчого часопису.

Важливу роль в оприлюдненні напрацювань українознавчих інституцій у Польщі відіграв такий науковий часопис, як: «Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze» («Варшавські українознавчі зошити», «Варшавські українознавчі записки»), що до недавнього часу виходив за сприяння професора Стефана Козака. Журнал почав систематично виходити друком із 1994 року. Однак перший том цього збірника видано українською мовою у Варшаві ще в 1989 році. Це щорічне видання наукового й українознавчого характеру, у якому висловили свої погляди не лише українські й польські вчені. Кожна збірка – плід щорічної міжнародної українознавчої конференції, в якій взяла участь велика кількість українських науковців багатьох університетів.

Згодом, у 1995 р., за сприяння Станіслава Стемпеня (Перемишль), вийшов перший номер нового журналу «Biuletyn Informacyjny» («Бюлетень інформаційний»). Розміщені матеріали торкалися українсько-польських стосунків, національних меншин і т. п. Два номери часопису за 1997 та 1998 роки у значній мірі були присвячені українцям. У зв'язку з цим відбулася зміна назви журналу, відтепер це був «Biuletyn Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego. Badania Ukrainoznawcze» («Бюлетень Південно-Східного наукового інституту. Українознавчі дослідження»). Однак довга назва не прижилася й скоро видання отримало назву «Biuletyn Ukrainoznawczy».

Часопис виходив друком впродовж десяти років. До певної міри доповнював це видання багатотомник праць, що видавався із періодичністю кілька років «Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa». Видані п'ять томів серії розкривали історію функціонування греко-католицької церкви. Однак вони не могли замінити науковий часопис, який би мав статус регулярного видання і відображав

би різні аспекти історичного минулого. Тому в 2006 році почало виходити нове видання «*Studia Polsko-Ukraińskie*». Редколегія проголосила, що на його шпальтах, перш за все, будуть надруковані праці, присвячені польсько-українським культурним зв'язкам та українській культурі.

Незабаром, у 1996 році, у Кракові було засноване видавниче товариство «*Historia Jagellonica*». На думку його фундаторів, воно мало презентувати здобутки краківських істориків у дослідженні минувшини. За час свого існування видавниче товариство надрукувало близько ста наукових і науково-популярних праць. Починаючи з 2006 року видавництво «*Historia Jagellonica*» за ініціативи доктора історичних наук Ярослава Мокляка започаткувало науковий збірник «*Nowa Ukraina*». Журнал адресований для політиків, урядовців, наукових працівників, студентів тощо. Тут представлені наукові статті історичного й політологічного характеру, присвячені українській проблематиці. У цілому, збірник віддзеркалює певний напрям розвитку гуманістичних і суспільних наук в Україні.

Звісно, що це неповний перелік польських періодичних видань, що мають українознавче спрямування, однак саме ці журнали були і залишаються взірцями польської історіографії з проблем історії України.

У цілому українознавчі наукові періодичні видання Польщі відіграють значну роль у процесі формування історичної школи суверенної України з позицій творчого використання кращих надбань національної інтелектуальної спадщини й досягнень світової науки, є одним із найпотужніших джерел поширення знань про Україну у зовнішньому світі, відстоювання української національної ідеї й соборності нашої держави.

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ПО СТРИМУВАННЮ МІЖНАРОДНОЇ НАПРУГИ В РОКИ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Серед сучасних трансформаційних процесів, пов'язаних із глобалізацією, одними з суттєвих загроз для людства та окремих регіонів і держав залишаються загрози геополітичного характеру, і насамперед проблема стримування нестабільної ситуації у світі, пов'язаної з несанкціонованим використанням зброї масового знищення. Отже проблема безпеки людства і досі не втратила своєї актуальності.

Історичний досвід діяльності ООН та країн-співзасновниць, у тому числі й України, повинен застерегти людство від можливих наслідків, пов'язаних із розв'язанням третьої світової війни. Адже геополітичне, військове, економічне та ідеологічне протистояння СРСР та США та їх союзників протягом 1946-1991 рр. увійшло в історію як «холодна війна», під час якої світ стояв в одному кроці від ядерної катастрофи. Тому досвід України як правонаступниці УРСР, набутий нею в роки холодної війни, спрямований на стримування міжнародної напруги, знадобився їй як незалежній державі з без'ядерним статусом при формуванні власного зовнішньополітичного курсу.

Виходячи з вищезазначеного, автором поставлено за мету з'ясувати практичні заходи українських дипломатів у роки «холодної війни», спрямовані на стримування міжнародної напруги.

Серед дослідників, які зверталися до цієї проблеми, слід віднести В. Д. Хандогія, С. В. Віднянського, А. Ю. Мартинова, І. Короля, А. А. Рощина. Однак участь УРСР в обговоренні питань роззброєння та безпеки у світі розглядалася вказаними науковцями доволі побіжно. Тому недостатнє її вивчення спонукало автора звернутися до позиції Української РСР в ООН із приводу роззброєння та безпеки в роки «холодної війни».

На XXIII сесії Генеральної Асамблеї ООН важливе значення мав Меморандум уряду СРСР про деякі невідкладні заходи щодо припинення гонки озброєнь і роззброєнь від 1 липня 1968 р. В умовах холодної війни цей документ мав величезне значення, оскільки пропонував заборонити застосування ядерної зброї, негайно приступити до переговорів з участю всіх ядерних держав по припиненню її виробництва, скорочення запасів і подальшу повну заборону і ліквідацію ядерної зброї масового знищення під відповідним міжнародним контролем.

На XXV сесії ГА ООН (1970) спільно з іншими соціалістичними країнами українська делегація брала активну участь в обговоренні актуальних політичних проблем, і перш за все в питаннях, що стосувалися зміцнення міжнародної безпеки.

Делегація УРСР залучалася до таких дискусій і спільно з іншими соціалістичними країнами була співавтором багатьох прийнятих резолюцій. Наприклад, внесеного на розгляд Генеральної Асамблеї проекту Декларації про міжнародну безпеку, а також резолюцію, що підтримує договір про нерозміщення ядерної зброї на дні морів і океанів (1971).

Прикладом тісної співпраці української делегації з 34 делегаціями світу у напрямі заборони гонки озброєння і поширення зброї масового знищення стала XXVI сесія ГА ООН (1971). На її розгляд був внесений переглянутий проект резолюції відносно Конвенції про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічного) зброї і про її знищення. З деякими поправками цей проект був схвалений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1971 р. Цей документ мав величезне значення для напруженої розрядки у світі, оскільки передбачав повну ліквідацію одного з видів зброї масового знищення.

Проте українські політичні діячі не лише підтримували заходи, пов'язані з роззброєнням, але й докладали власні зусилля, спрямовані на повну заборону як бактеріологічної, так і хімічної зброї та ліквідацію її запасів.

Так, на XXVII сесії ГА ООН (1972) представники Української РСР спільно ще з дев'ятьма соціалістичними країнами внесли на розгляд Комітету з роззброєння проект конвенції про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів хімічної зброї та її знищення. Даний проект з точки зору української делегації міг служити підставою для переговорів і досягнення угоди з даної проблеми.

Під час свого виступу на цій сесії український представник Ю. М. Мацейко підкреслив, що наполегливою потребою сучасності стало ядерне роззброєння.

Істотний крок у напрямку заборони гонки озброєння був здійснений у травні 1972 р. у Москві під час підписання договору між СРСР і США щодо обмеження систем протиядерної оборони і тимчасової угоди про деякі заходи в напрямку обмеження стратегічних збройних сил ядерної зброї. Із точки зору українського делегата, обмеженню гонки озброєння і скороченню небезпеки виникнення ядерної війни могло б послужити створення в різних регіонах світу без'ядерних зон, а також повної ліквідації іноземних військових баз.

Свою активність на цій же сесії ГА ООН українські делегати проявили під час дискусій у роботі Першого комітету, де на порядку денному стояло одне з найважливіших питань «Реалізація Декларації про зміцнення міжнародної безпеки». У ході дискусії від України виступив М. Д. Полянйчко, який підкреслив, що суворе і послідовне втілення в життя всіма державами принципів, які містяться в Декларації, сприяли б урегулюванню міжнародних проблем, які назріли і привели б до істотного поліпшення міжнародного політичного стану.

Представник УРСР підкреслив, що український народ, який пережив усі жахи двох світових воєн і втратив мільйони людей, активно підтримує всі заходи, спрямовані на зміцнення миру.

Керуючись принципом мирного існування, Українська РСР 28 березня 1972 р. внесла на розгляд Комітету з роззброєння проект конвенції про заборону хімічної зброї. Під час виступу

був зроблений акцент на тому, що Українська РСР, виступаючи за повне втілення в життя принципів Декларації про зміцнення міжнародної безпеки, буде послідовно і наполегливо боротися за мир, свободу і безпеку народів, за вирішення сучасних міжнародних проблем, за підвищення ефективності діяльності Організації Об'єднаних Націй.

У 80-х рр. XX ст. позиція української делегації на міжнародних форумах ООН із питань обмеження гонки озброєння містилася в площині переговорних процесів. Постійний представник Української РСР при ООН, В. А. Кравець, виступаючи на XXXV сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй відзначив, що «..єдиним і реальним шляхом пошуків згоди в питаннях зміцнення світу є шлях переговорів, заснованих на суворому дотриманні принципів рівності та однакової безпеки».

Пропозиція з української сторони полягала в тому, щоб всі переговори, які відбулися в останні роки і за якихось причин були припинені або відкладені, слід було б відновити і продовжити. А також невідкладно починати переговори по припиненню гонки озброєнь й усунення загрози війни, навіть у тому випадку, коли ці питання не були ще предметом переговорів. Головна думка, якою був пройнятий виступ, полягала в тому, що Українська РСР буде завжди виступати за заборону будь-якої зброї, що має дії ураження з радіоактивним випромінюванням.

Отже, у роки «холодної війни» світ знаходився на межі нової війни. Однак рішення та резолюції, прийняті на сесіях ГА ООН виявилися тим стримуючим фактором, який дозволив у межах відведеної ним компетенції зберігати мирне існування держав.

Українська республіка в прийнятті багатьох резолюцій ГА ООН виступала співавтором із радянською делегацією, а також із країнами так званого соціалістичного табору. Позиція УРСР полягала в її незмінному курсі миролюбної політики. А збереження світу, як показав історичний досвід, можливий лише в результаті виваженого підходу до існуючої проблеми всіх учасників переговорного процесу.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ РЕПАТРІАНТІВ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Геополітична стратегія української держави на інтеграцію з Європейським Союзом накладає на Україну зобов'язання дотримуватися міжнародних/європейських стандартів у забезпеченні прав різних категорій іммігрантів і створювати можливості для їхньої успішної інтеграції в українське суспільство. Серед осіб, які повертаються до України (тобто репатріантів) особливу групу складають представники народів, раніше депортованих за етнічною ознакою (кримські татари, вірмени, болгары, греки, німці).

Процес облаштування раніше депортованих за етнічною ознакою в Україні перебуває у полі зору як державних органів, так і науковців із часів набуття Україною незалежності. За 20 років було детально описано проблеми, які постали перед депортованими, і державні заходи для усунення цих проблем.

У той же час, політика щодо інтеграції представників раніше депортованих народів, яка характеризується тривалістю проведення і державним фінансуванням, є єдиним прикладом державної політики України щодо інтеграції репатріантів. На облаштування і соціально-культурний розвиток раніше депортованих з 1991 по 2010 рік було витрачено 1 млрд 259,2 млн гривень бюджетних коштів. Саме результати впровадження державної політики інтеграції репатріантів на прикладі інтеграції представників народів, раніше депортованих за етнічною ознакою, на сучасному етапі цікавили автора під час даного дослідження.

Враховуючи параметри інтеграції іммігрантів у країнах-членах Європейського Союзу, які викладені у висновках Ради ЄС «Спільні основні принципи для політики інтеграції іммігрантів в Європейському Союзі» (2004 р.), та специфіку інтеграції імміг-

рантів в Україні, автор пропонує проаналізувати процес інтеграції даної категорії репатріантів за такими критеріями: наявність юридичного статусу (громадянства), вирішення житлового питання, доступ до працевлаштування, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти.

Процес набуття раніше депортованими громадянства України вимагав від української держави законодавчих та організаційних змін, оскільки ті представники раніше депортованих, які повернулися в Україну після набуття чинності Закону України «Про громадянство» (1991 р.), і на момент виїзду відповідні закони не набрали чинності в країнах їхнього попереднього проживання, опинилися у складній ситуації.

Лише у 2007 р. до законодавства було внесено зміни, які звільняли раніше депортованих осіб та їхніх нащадків від процедури натуралізації, якщо вони не мали громадянства іншої держави. Доступ до спрощеної процедури набуття громадянства України отримали ті раніше депортовані, які повернулися з країн СНД (Таджикистану, Киргизстану, Узбекистану, Білорусі, Казахстану).

На сьогодні переважна більшість (98,3 %) раніше депортованих отримали громадянство України. Проте деякі особи стають апатридами на території України й надалі: у випадках відсутності імміграційної візи в Україну, що є передумовою подання заяви про зміну громадянства. Це стосується репатріантів із Казахстану, Киргизстану і Таджикистану.

Забезпечення житлом раніше депортованих становить проблему, яку українська держава намагається вирішити починаючи з перших років незалежності. Серед основних причини, які, на думку автора, заважають позитивному вирішенню цього питання, наступні. По-перше, під час розселення не враховувались традиції поселення репатріантів до депортації, а також їхній стиль життя до повернення в Україну. Для розселення депортованих в Україні було визначено степові райони Північного Криму, хоча 80 % репатріантів до повернення були міськими мешканцями. Крім того, внаслідок обмеження регіонів розселення для раніше

депортованих сформувались ареали їхнього компактного проживання, що створює труднощі для інтеграції в українське суспільство. По-друге, основною проблемою в забезпеченні депортованих житлом є нестача державних коштів і недофінансування прийнятих програм із Державного бюджету. Гострою залишається ситуація з виділенням земельних ділянок для депортованих. Продовжується масове самовільне захоплення земельних ділянок для індивідуальної забудови в районах, де можливе працевлаштування та наявна розвинута соціальна інфраструктура.

Основними проблемами у працевлаштуванні депортованих є, по-перше, відсутність передбачених для них робочих місць ще з початку масового повернення в Україну. По-друге, після переїзду до України більшість депортованих постали перед проблемою зміни сфери діяльності, а саме роботою не за спеціальністю і в галузях, які не вимагають високої кваліфікації.

Надання соціальної допомоги депортованим (яка включає одноразову допомогу для завершення будівництва індивідуального житла, компенсацію витрат на переїзд і перевіз багажу, постачання питної води у місця компактного проживання) передбачено на законодавчому рівні, однак обсяги її є недостатніми.

Рівень медичного забезпечення в місцях компактного проживання депортованих потребує покращення. Існує також потреба в будівництві та реконструкції фельдшерсько-акушерських пунктів.

Українська держава намагається сприяти розвитку культури й освіти депортованих, фінансово та організаційно підтримуючи відповідні заходи. Проте деякі важливі аспекти потребують особливої уваги та додаткових зусиль, серед яких збереження мови раніше депортованих народів і організація навчання дітей рідною мовою. Оскільки, наприклад, значна частина кримських татар не володіє рідною мовою, а мови інших депортованих народів – болгарську, вірменську, грецьку і німецьку – вивчають у недільних школах.

Характеризуючи державну політику щодо інтеграції репатріантів в українське суспільство серед позитивних моментів можна відмітити постійну увагу державних органів до їхніх проблем, що виявляється у створенні програм облаштування та

інтеграції даної категорії, а також фінансову підтримку з боку української держави, яка без допомоги держав походження депортованих намагається виконувати взяті зобов'язання і, не зважаючи на економічну ситуацію в країні, продовжує виконувати цей величезний етнополітичний проект.

Серед негативних моментів – майже систематичне недофінансування запланованих заходів, що призводить до повільних темпів будівництва житла та інфраструктури, а отже, робить державну програму інтеграції малоефективною. Як наслідок, державними структурами продукується велика кількість програм, заходи яких повторюються внаслідок їхнього невиконання в попередніх програмах. Також значним недоліком, який зумовив увесь процес інтеграції депортованих і навіть зараз вдається в знаки, є відсутність розробленого плану поселення і забезпечення робочими місцями депортованих із початку їхнього масового повернення, який би враховував кваліфікацію та попередній спосіб життя репатріантів.

МАСОВЕ СУСПІЛЬСТВО ПРИ ТОТАЛІТАРНОМУ І ДЕМОКРАТИЧНОМУ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Прихильники теорій «масового суспільства», осмислюючи соціальні зміни, викликані науково-технічною революцією (поява засобів масової інформації, розгортання соціальних масових рухів, бурхливий розвиток науки і техніки), що відбуваються у світі, негативні наслідки «масовізації» вбачають саме в розвитку науки і техніки, масового промислового виробництва, появі нових засобів масової комунікації, і, нарешті, появі нового типу «масового індивіда», сформованого з урахуванням усіх «масових» складових.

Проте масове суспільство, зберігаючи свої сутнісні ознаки, набуло специфічних особливостей розвитку в умовах так званих демократичних та тоталітарних режимів. Аналіз зв'язку феномену масового суспільства із концептами суспільства споживання та тоталітарного суспільства являє собою основну *проблему дослідження статті*.

Вивченням цієї проблематики займалися різні дослідники, проте нас цікавлять саме праці Х. Арендт, Ж. Бодрійяра, С. Жижека, Х. Ортега-і-Гассета, Е. Фромма, К. Ясперса та ін.

Проте у різних країнах світу (з різними політичними системами, політичними традиціями і ритуалами, масовою свідомістю та конкретними історичними обставинами) масове суспільство, за умови приблизно однакових передумов для його формування, набуло різних рис, і частково призвело до появи різних ідеологій та відмінних методів та технік реалізації влади.

Отже, специфіка прояву «масовості» є, на думку автора, відмінною в умовах так званих демократичних та тоталітарних режимів. Автор пропонує інтерпретувати перший тип як

гомогенізоване суспільство споживання, до якого віднесемо країни Західної Європи та США 30-70-х років XX століття, а другий – як класичне тоталітарне суспільство (наприклад, нацистська Німеччина та сталінський СРСР).

Говорячи про специфіку та відмінності, автор спочатку хотіла б зупинитися на так званих демократичних суспільствах, які ми можемо називати суспільствами споживання. В умовах таких режимів, отримавши відносну незалежність, позбувшись будь-якого домінуючого впливу, людина нарешті опиняється наодинці з собою і не розуміє, що саме робити з отриманою свободою. Не знаходячи адекватної відповіді, вона звертається до її пошуку у зовнішньому світі і прагне знайти нову силу для того, щоб зняти з себе цей тягар відповідальності та необхідності дійсно приймати рішення, – силу, якій можна знову підкоритися і позбутися тим самим неочікуваних проблем із власною свободою. Класики теорії суспільства споживання наголошують, що, шукаючи орієнтири у соціально-політичному житті, особистість знаходить їх, перш за все, у злитті з масою (процес гомогенізації) та у підміні істинної громадсько-політичної активності й особистої самореалізації консьюмеризмом (соціальним споживацтвом).

Внаслідок цього можемо виділити такі особливі риси масового суспільства споживання: зміни, викликані науково-технічною революцією (поява засобів масової інформації, розгортання соціальних масових рухів, бурхливий розвиток науки і техніки, зміна соціальної структури населення тощо) викликають надмірне захоплення технікою (техніцизм); процес гомогенізації (узгодженість, однорідність та однакості як атрибутивні риси суспільства; «стирання» відмінностей між рівнем доходу, «типом споживання» різних класів); атомізація споживаючих індивідів, хронічна деморалізація, апатія, соціально-політична деперсоналізація; консьюмеризм (соціальне споживацтво); включення споживання до системи цінностей та перетворення його на модель колективної поведінки; широке розповсюдження масової культури як чинника гомогенізації,

культурна стандартизація; політична маніпуляція системою штучно нав'язаних потреб.

Говорячи ж про масові тоталітарні суспільства, автор пропонує виділити наступні його особливі риси: жорстке централізоване регулювання економіки і політики, зрощення партії і держави, уніфікація інформації, освіти і культури, цілеспрямована пропаганда; «стирання» людської індивідуальності (соціально-політична деперсоналізація), що має призвести до повної однорідності та однаковості усіх громадян держави, поглинання особи колективом; звуження особистого простору людини, як в духовному, так і фізичному плані; заповнення та тотальна регламентація всього існування людини, включаючи «дозвілля»; жорстка інтегрованість та цілісність соціуму з системної точки зору (суспільство мереж); контроль над громадянами з системою доносительства і репресій; мілітаризація життя; виникнення національних забобонів та етноцентризму; усунення з людської пам'яті фактів, які не вписуються в пануючу ідеологію через постійне переформатування історії та переоцінку сучасних подій; стимулювання інтересу лише до видимості руху, а не до причин та сутності; перенасичення непотрібною інформацією, що не дозволяє виокремити істину та переходити до самостійних висновків.

Таким чином, ми можемо чітко спостерігати спорідненість деяких базових ознак (*збільшення впливу апарату та бюрократії; «стирання» людської індивідуальності (соціально-політична деперсоналізація), що має призвести до повної однорідності, уніфікованості та однаковості усіх громадян держави*) та політико-психологічних характеристик масового суспільства для демократичних і тоталітарних політичних режимів (*прагнення самоусунутися від розв'язання проблем, позбавитися необхідності нести відповідальність і ухвалювати рішення; конформність, некритичність тощо*).

У той же час, говорячи про відмінності, автору видається необхідним констатувати важливість маніпулятивного аспекту у

політичному житті суспільства споживання. Внаслідок чого властиві риси масового суспільства вкорінюються також і як результат маніпуляцій політтехнологів, програмування свідомості за допомогою використання широких можливостей засобів масових комунікацій (тиск «громадської думки», «телевізійний терор» і т. д.), що призводить до латентного нав'язування бажаних для влади думок, реакцій та поведінки; насадження системи ідей та цінностей, яка базуються на культурі споживацтва та статусності.

Тоді як у політичному житті масового тоталітарного суспільства первинно важливим є навіювання (вселяння), внаслідок чого на перший план виходить діяльність державної системи пропаганди за допомогою використання широких можливостей державного апарату, що призводить до ідеологізації суспільної свідомості, формування бажаних для влади думок та поведінки у руслі однастайності, антиіндивідуалізму та одноманітності.

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СУПРОТИВУ В ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ідея ненасильництва пройшла довгий історичний шлях від релігійного принципу до повноцінної політичної технології, яка здатна повалити існуючий режим. Із плином часу суть цієї ідеї не змінилася, але на сьогодні на основі аналізу досвіду попередніх поколінь та розвитку науково-технічного прогресу, запропоновані конкретні практичні засоби та принципи щодо здійснення ненасильницького опору, який переслідує саме політичні цілі.

На думку М. Стефан та Е. Ченоует, ненасильницький супротив має такі початкові стратегічні переваги.

По-перше, придушення державою ненасильницьких кампаній може призвести до зворотної реакції. Тобто несправедливі дії проти протестуючих обертаються проти їх ініціаторів, що часто призводить до виходу з підпорядкування багатьох прихильників режиму.

По-друге, зростання внутрішньої солідарності серед учасників кампанії, виникнення конфліктів серед прихильників режиму, зростання зовнішньої підтримки протестуючих і міжнародне засудження правлячого режиму може, врешті-решт, призвести до переходу влади в руки опозиції.

По-третє, прихильники режиму, включаючи цивільних службовців, служби безпеки, суддів, швидше перейдуть на бік мирних опозиційних груп, ніж на бік озброєних повстанців.

По-четверте, у площині зовнішньополітичній міжнародне співтовариство швидше вдасться до санкцій проти держав, що пригнічують мирні виступи, ніж проти тих, котрі придушують збройне повстання.

По-п'яте, лояльність і підтримку з боку іноземних недержавних організацій імовірноше отримати саме ненасильницьким рухам.

І нарешті, кампанії ненасильницького опору, більш відкриті до переговорів, оскільки вони не загрожують життю прихильників режиму. Тому вони скоріше перейдуть на сторону протестуючих, розуміючи, що їм нічого не загрожує. Навіть навпаки, як показує практика, їм скоріш буде надана підтримка та допомога, адже головною ідеєю ненасильницького супротиву є не перемога над опонентом, а залучення його на свою сторону.

За Дж. Шарпом, кожна операція, незалежно від країни і ситуативних характеристик, здійснюється в кілька етапів.

1. Оцінка та аналіз: аналізуються можливості і ресурси даної країни, могутність режиму і потенційних третіх сил, які можуть бути задіяні або залучені до конфлікту. Здійснюється постановка головної мети та другорядних цілей;

2. Розробка стратегії: стратегія розробляється за принципами військового планування. Обирається концепція найкращого досягнення цілей у конфлікті. Яким чином і коли боротися, як досягти максимальної ефективності в досягненні своїх цілей. Розробляється своєрідний план адаптації та застосування наявних засобів.

3. Вибудовування можливостей: при конструюванні стратегії, слід перш за все визначити, на які сили спирається чинний режим, та виявити його основні слабкі місця, на яких і буде сконцентована увага повстанської діяльності. Найвразливішими місцями диктатури є її джерела сили, що знаходяться в основі владної піраміди. Проводиться оцінка статусу сторін, які прямо не залучені до конфлікту, а точніше можливість надання допомоги з їх боку. Також важливо виявити слабкі місця протестуючого руху та мінімізувати можливості впливу на них.

4. Боротьба: під час боротьби основні зусилля спрямовані на блокування основного джерела сили режиму – його авторитет та легітимність. Для підриву легітимності влади Дж. Шарп написав практичний посібник «198 способів ненасильницьких дій», що

містить у собі весь перелік протестів і страйків, починаючи від бойкоту виборів і закінчуючи відмовою від сплати податків або загальним страйком. Їх актуальність пояснюється тим, що сила держави ґрунтується на співпраці з населенням. Тому, якщо люди припиняють взаємодію з режимом, то останній втрачає джерела своєї сили, фундамент, на якому тримається. Ще в середині ХХ-го століття К. Дойч зазначав: «Тоталітарна влада має силу лише тоді, коли її не потрібно занадто часто застосовувати. Якщо тоталітарну владу доводиться використовувати постійно проти всього населення, вона навряд чи залишиться сильною протягом тривалого часу. Оскільки тоталітарні режими вимагають більше влади для управління своїми підданими, ніж інші форми правління. Таким режимам потрібно більш широка та надійна звичка до підпорядкування серед людей; більш того, їм доводиться за необхідності покладатися на активну підтримку, принаймні, значної частини населення».

5. Завершення конфлікту: у більшості випадків конфлікт завершується вирішальними переговорами та проведенням демократичних виборів. Проте, повалення диктатури автоматично не вирішує усіх проблем суспільства. Однак, зводить до мінімуму страждання жертв гніту і відкриває шлях до перебудови суспільства на основі більше широкої політичної демократії, особистих свобод і соціальної справедливості.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реформування та оптимізація територіальної організації влади держави та реформування місцевого самоврядування визначалося пріоритетом у перед виборчих програмах більшості політичних сил. Це знаходило своє відображення у відповідних державних стратегічних та програмних документах. Але перемог на цій ниві мало. Серед основних причин невдач реформування, як не дивно, – нестача політичної волі, неузгодженість позицій щодо проведення реформування, незацікавленість у проведенні реформи представників місцевого самоврядування та відсутність достатньої підтримки в населення.

Так, у вересні 2011 р. у Посланні Президента України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році» було визначено орієнтири майбутньої реформи місцевого самоврядування: розширення прав територіальних громад (міст, сіл), бюджетна децентралізація та реформа системи публічних послуг (адміністративних, соціальних і комунальних).

Але, не зважаючи на чітко визначені позиції та орієнтири політики в даній сфері, динаміка розвитку реформ місцевого самоврядування йде дуже повільно.

Важливим у процесі реформування є інформаційне супроводження, тлумачення суті реформ, які покращення вони мають на меті і які переваги в решті решт отримає кожний громадянин, кожна родина або громада.

Інформаційне забезпечення реформи – це системна робота, метою якої є створення сприятливого середовища для ефективного здійснення реформування та формування активної позиції суспільства щодо участі в реформі. У вузькому сенсі інформаційне забезпечення – інформування громадськості щодо політики

держави, у широкому – вплив на свідомість, формування певного світогляду щодо підтримки чи не підтримки тих чи інших процесів. Інформаційне забезпечення може стати тим фундаментом, на якому буде базуватися подальший розвиток публічної політики.

Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю через інформаційні ресурси є важливим інструментом налагодження партнерських стосунків між ними, покращення діяльності самої місцевої влади. Це передбачає не тільки надання, а й обмін інформацією. Для реалізації цього необхідний відповідний рівень інформаційних технологій та забезпечення ними всіх задіяних сторін, тобто, як органів місцевої влади, так і широкого кола громадськості.

До основних заходів інформаційного забезпечення реформування територіальної організації влади можна віднести проведення систематичних моніторингів та соціологічних досліджень на регіональному й місцевому рівнях для забезпечення ефективного зворотного зв'язку діяльності територіальних органів влади і населення; використання нових інформаційних технологій у діяльності місцевих органів публічної влади; створення державних і регіональних інформаційних систем про регіони, їх потенціал і потреби, а також про населені пункти України; висвітлення в засобах масової інформації процесу реалізації, проведення громадських слухань із питань реалізації концепції реформування системи територіальної організації влади; розроблення цільової програми підготовки, видання та розповсюдження коментарів до законів України, науково-методичної літератури, навчальних програм, науково-практичних посібників із питань місцевого, регіонального самоврядування та державного управління для інформаційного і науково-методичного супроводження діяльності органів і посадових осіб публічної влади місцевого рівня; просвітницька робота серед жителів населених пунктів з метою поожвавлення соціально-політичної активності територіальних громад і спільнот як первинних суб'єктів місцевого й регіонального самоврядування.

КОНСУЛИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ В АЗОВСЬКІЙ ТОРГІВЛІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Однією з маловідомих сторінок історії залишається діяльність консулів іноземних держав в азовській торгівлі Російської імперії.

До кінця XIX століття такі важливі азовські порти Російської імперії як Таганрог, Ростов-на-Дону, Маріуполь та Бердянськ набувають промислової спеціалізації, у результаті чого стають провідними промислово-торговими містами Південної Росії. Це сприяло тому, що вже наприкінці 90-х рр. XIX ст. у цих містах діяло більше десятка іноземних консульств Бельгії, Великобританії, Греції, Данії, Іспанії, Італії, Австро-Угорщини та інших держав (у Таганрозі – 13, Ростов-на-Дону – 6, Маріуполь – 8, Бердянськ – 9). Дипломатичні представники яких, окрім своїх основних функцій і повноважень, також сприяли розвитку економічної сфери регіону. Серед основних галузей, у яких активно діяли консули, були: зовнішня торгівля, фінанси, промисловість, а також інвестиційна діяльність.

До відомих і впливових особистостей можна віднести перського генерального консула та віце-консула Данії у Таганрозі (1887-1892 рр.), відомого банкіра та філантропа Я. С. Полякова, який своєю діяльністю сприяв фінансовому та промислового розвитку економіки Донського регіону. Отримавши у 1864 р. свідоцтво оршанського купця першої гільдії, разом зі своїми братами заснував торговий дім у Таганрозі, у 1873 р. – Донський земельний банк, Петербурзько-Азовський і Азово-Донський комерційні банки. Серед вищеназваних напрямів діяльності дипломат також сприяв розвитку фінансових відносин і торгівлі Південної Росії з Персією, за що був нагороджений перським орденом «Лева і Сонця». За плідну економічну та фінансову діяльність у Росії та багатолітній розвиток благодійності

(відкрив на березі Азовського моря рятувальну станцію, безкоштовну школу для сільських дітей, створив п'ять лазаретів у період російсько-турецької війни тощо) був нагороджений орденами Св. Анни і Св. Станіслава I ст. й отримав чин дійсного статського радника.

Іншими яскравими дипломатами, які відіграли важливу роль в економічному житті Таганрога були бельгійські консули А. А. Нев (1864-1933), який прибувши у 1895 р. до міста, став засновником Таганрозького котельного заводу (1896), директором Таганрозького металургійного заводу (1904-1916) та І. А. Скараманга (1874-1902), який був відомим у місті підприємцем, власником цегельного і шкіряного заводів.

Не менш важливий внесок у розвиток економіки регіону зробили консули, які працювали у Бердянську. Серед них на особливу увагу заслуговують купець, почесний громадянин міста, грецький консул М. Є. Пайкос, його син А. М. Пайкос, який представляв інтереси Швеції та Норвегії, німецький консул І. Ф. Геммерле, грецький консул Г. І. Падакі, а також великобританський консул Дж. Е. Грієвз.

Із усіх дипломатів, що працювали у Маріуполі, за своєю значимістю і популярністю виділяється відомий у місті активіст італійський консул Джербуліні, великобританський віце-консул І. Н. Відовича, а також грецькогий консул Ф. К. Зворно.

Розглянувши діяльність найбільш відомих і впливових дипломатичних представників у Таганрозі, Ростові-на-Дону, Маріуполі та Бердянську, які впродовж багатьох років представляли інтереси різного характеру своїх країн у портових містах Азовського моря, можна зробити висновок, що протягом усього життя вони не лише проявили себе як професійні дипломати, а й відіграли провідну роль у розвитку провідних галузей економіки, внісши своєю плідною діяльністю вагомий внесок у справу освоєння та розвитку територій міст, їх благоустрою, збагачення духовного життя городян, залишивши яскравий слід в історії регіону.

СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКА ПОЛІТИКА ІСПАНІЇ В 2000-Х РОКАХ

Звертаючись до питання середземноморської політики Іспанії, слід наголосити на таких моментах. По-перше, географічне розташування Іспанії робить цей напрям важливим та актуальним. По-друге, Іспанія має подвійну зацікавленість у Середземноморському напрямку, оскільки, з одного боку, Іспанія межує з цим регіоном, а з другого, вона є членом ЄС, тому має виступати і діяти згідно зі стратегією ЄС. По-третє, особливе місце цей напрям для ЄС посів саме після прийняття Греції, Іспанії та Португалії до цієї спільноти, не зважаючи на те, що від початку створення ЄЕС її членами були такі середземноморські країни, як Італія та Франція, і Греція, яка приєдналася 1981 року. Країни Південного Середземномор'я підпадають під дві великі програми ЄС: Європейську політику сусідства та Барселонський процес. Іспанія бере участь як у першій, так і в другій, але друга програма є для Іспанії більш пріоритетною.

Історична доля Іспанії склалася так, що від самого початку її існування середземноморський напрям, поряд з європейським, займав важливу роль і це дає можливість зрозуміти інтерес Іспанії до цього регіону. Зацікавленість обумовлена традиційними торгівельно-економічними і культурними зв'язками, вигідним географічним розташуванням, та наявністю необхідних енерго-ресурсів та сировинних товарів на території Північної Африки.

На даний час, Середземномор'я – це територія, де переплітаються глобальні, регіональні та національні інтереси, своєрідний центр міжнародної напруженості. Саме звідси виходять найбільш небезпечні виклики принципово нового характеру, що загрожують підірвати європейську безпеку. Боротьба з ними стала сьогодні одним з пріоритетних аспектів Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗБП) ЄС. Можна з повною

впевненістю стверджувати, що саме відтого, чи буде в регіоні мир і сталий розвиток, залежать, у тому числі, і перспективи середземноморської інтеграції. Іспанія займає своє вельмизначуще місце в процесі євро-середземноморської інтеграції.

Якщо проаналізувати власне іспанські інтереси в Середземномор'ї, то основною метою Іспанії є сприяння перетворенню регіону на зону миру і процвітання, оскільки Південного Середземномор'я є основними постачальниками в країну нафти і природного газу. Із країн Південного Середземномор'я найбільш проблемними є відносини Іспанії з Марокко. Проблеми обумовлені деколонізацією Західної Сахари, конфліктами з приводу рибного промислу, наркоторгівлі, нелегальної імміграції до Іспанії. Складність полягає ще й у тому, що не зупинивши процес деколонізації (який почався в Іспанському Марокко в другій половині 50-х років), Іспанія не звернула на нього необхідної уваги, деколонізація була спонтанною, не запланованою, що в подальшому призвело до економічних проблем та конфліктів між місцевим населенням. Марокко також домагається від Іспанії передачі міст Сеута і Мелілья. А в липні 2002 р. суперечка через приналежність острова Перехіль призвела до зіткнення Марокко з Іспанією. Незважаючи на розбіжності, Іспанія і Марокко підтримують контакти на вищому державному рівні.

Якщо ж ми проаналізуємо діяльність Іспанії в цьому регіоні як члена ЄС, то прийдемо до висновку, що Іспанія підтримує процес діалогу між ЄС та країнами Середземномор'я, бере в ньому активну участь та сприяє перетворенню регіону на зону миру і процвітання. Ще на початку 1990-х років була сформульована більш чітка концепція з єдиним підходом до регіону, заснована на ідеї регіональної інтеграції, «експортером» якої був ЄС. Вона отримала своє оформлення у вигляді стратегії «Євро-середземноморського партнерства» на Барселонській конференції в 1995 р. А оскільки іспанський політик Х. Солано в 1999-2009 роках займав посаду Високого представника з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС ця стратегія отримала подальшого розвитку. 2008 року було

створено організацію «Барселонський процес – Союз за Середземномор'я», до якого увійшли 43 учасника (із них 12 учасників – країни Середземномор'я). Він мав на меті не тільки економічну співпрацю країн-учасниць, але й діяльність у таких галузях як дотримання прав і свобод в південно-середземноморських країнах, у галузі екології і т. д.

Якщо звернути увагу на активність Іспанії в 2000-х роках, то вона запропонувала близько 100 ініціатив по стійкому розвитку на міністерській конференції в Парижі в червні 2009 р., які були спрямовані на нові програми зі стійкого розвитку в керуванні водними ресурсами та забрудненню Середземного моря. Комісія оприлюднила в листопаді 2009 р. доповідь про хід роботи з ініціативи «Горизонт-2020» й запустила декілька проектів в цій галузі. Іспанія лідирує в стратегії використання альтернативних джерел води. Також у квітні 2010 р. в Барселоні Іспанія організувала Євро-середземноморську зустріч міністрів по водним ресурсам. Іспанія була учасницею й інших ініціатив в напрямку Середземномор'я в 2000-ні роки.

Але, незважаючи на те, що Барселонський процес за більш ніж п'ятнадцятирічний період своєї історії сформувався як дієвий інструмент реалізації нової інтеграційної стратегії ЄС щодо країн південного Середземномор'я, його сучасний стан дозволяє говорити про ряд специфічних проблем. Для того, щоб зробити Союз за Середземномор'я більш дієвою організацією, у 2012 р. чинний Президент Франції Ф. Оланд запропонував скоротити кількість учасників для ведення діалог до 5 від ЄС (це Іспанія, Італія, Португалія, Мальта і Франція) та до 5 від Південно-середземноморських країн (Алжир, Мавританія, Марокко, Лівія, Туніс).

Таким чином, Середземноморська політика Іспанії не є чимось застиглим, а активно розвивається. Своє закономірне продовження вона отримала в 2000-ті роки – десятиліття, яке визначило значення і роль Іспанії в середземноморській стратегії країн Євросоюзу.

СВІТОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Структурна перебудова світової економічної моделі стала основним осьовим компонентом розвитку системи міжнародних відносин. Фактичний відлік формування комплексу дисбалансів можна розпочинати з 1991 року, коли адміністрація Джорджа Буша старшого прийняла рішення про продовження стимулювання економіки шляхом зростання навантаження на окремі суб'єкти, що в широких колах отримало назву «рейганоміка». Внутрішня проблема почала загострюватись на міжнародному рівні в результаті відсутності силових та ідеологічних протидій. Головний парадокс мав місце на території постсоціалістичного табору, де система життєвоважливих інтересів змістила акценти з макро- на мікрорівень, тобто була втрачена інтегральна цілісність блоку як єдиної системи. Де-юре, факт глобального розбалансування було зафіксовано 15 вересня 2008 року після банкрутства LehmanBrothers та повального спаду котувань на фондових біржах. Отже, питання головних проблем, що сформувалися в центрі світової системи та додаткові дисбаланси національних економік, на прикладі України, зумовлюють важливість розгляду питання.

На глобальному рівні виділяються такі проблемні напрями: асинхронність розвитку фінансового та реального секторів економіки, неврахування інвесторами системних ризиків на ринках; створення віртуального фондового ринку та роздування його до величезних розмірів; загострення дисбалансів між обсягами заощаджень та інвестицій; тривала дефіцитність поточного рахунку платіжного балансу через домінування споживчого імпорту та надмірних платежів за зовнішнім боргом; надання інвесторам неправдивої інформації через завищений рівень

довіри. Крім того, існує мейнстрімовський тренд, на основі якого існують усі попередні, – це кредитний метод стимулювання кінцевого споживача, який у довгостроковій перспективі, що настав в 2007 році, призводить до падіння загального попиту.

Із точки зору національної економіки України, виділяється ще низка факторів, що поглиблюють дисбаланс:

- відсутність суверенної грошової системи. Вільна конвертація валютних потоків знизилася ефективність антикризових заходів на порядок;
- нечітке управлінське розмежування. Йдеться не лише про органи державної влади, але й про великий бізнес;
- проблема постановки стратегічних завдань. Прийняття принципу саморегуляції господарської моделі довело неефективність цієї системи без використання довгострокового цілевказання;
- висока інтегрованість окремих кластерів у різні економічні моделі. Диверсифікація ринків без замкнутого циклу виробництва призводить лише до експоненційного падіння об'єму збуту;
- низька централізація та координація державного апарату вищої ланки. Жодна гілка влади не в змозі провести комплексні заходи по антикризовому регулюванню.

Таким чином, світова фінансово-економічна криза є результатом фундаментальних дисбалансів, які свідомо закладалися під час боротьби двох наддержав. Крім того, загальний тренд було підсилено національними компонентами, які, у випадку скорочення загального об'єму ринку, більше не можуть існувати.

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ІЗРАЇЛЬ ТА УКРАЇНОЮ (2000-2013 рр.)

Становлення зовнішньої політики України відбувається у період глобалізації політичних та соціально-економічних процесів, активізації «гарячих точок», і тому вимагає від неї зваженого підходу до процесу визначення та реалізації зовнішньополітичних напрямів. У контексті здійснення Україною зовнішньої політики та реалізації національних інтересів важливим чинником розвитку є співпраця з країнами близькосхідного регіону, зокрема, з Державою Ізраїль.

Можна констатувати, що на сьогодні між Ізраїлем та Україною постали нові можливості співробітництва, існує активний та динамічний політичний діалог на високому рівні, є значна договірно-правова база, створено багато двосторонніх органів, парламентські «групи дружби» А. Міллера (Кнесет) та А. Фельмана (Верховна Рада) для забезпечення довірчих відносин між двома країнами.

Так, у ході візиту Президента України Л. Д. Кучми до Ізраїлю 5-9 січня 2000 р. відбулася зустріч із президентом Ізраїлю Є. Вейцманом. Було обговорено питання активізації економічного співробітництва, зокрема, в галузі обміну високими технологіями. На зустрічі із Асоціацією українців в Ізраїлі заявлено про необхідність створення українського культурно-інформаційного центру, який був створений у 2008 році за сприяння Президента України В. А. Ющенка. Також було обговорено питання пенсійного забезпечення вихідців із України. Було зазначено, що пенсії мають сплачуватися колишнім громадянам України.

У листопаді 2007 року відбулася зустріч Президента України В. А. Ющенка з Президентом Ізраїлю Шимоном Пересом. У ході зустрічі В. А. Ющенко підтвердив намір України посилити

практичний вклад у вирішення близькосхідних проблем. У свою чергу, Шимон Перес запропонував Україні прийняти участь в економічній складовій врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту. Крім того, ізраїльська сторона підтримала ідею допомоги Україні у врегулюванні цього конфлікту. Також було обговорено питання економічної співпраці між двома країнами. У ході візиту було підписано Спільну декларацію про подальший розвиток партнерських відносин між Україною та Державою Ізраїль.

Навесні 2009 року представники України не лише прийняли участь у конференції ООН з приводу протидії расизму у Женеві («Дурбан-II»), яку бойкотували найбільш послідовні союзники Ізраїлю, але й не відреагували на антисемітські висловлення іранського президента з трибуни конференції, коли зал засідань залишили представники практично усіх західних країн.

Двосторонні політичні відносини активізувалися у 2010 році, коли між Україною та Ізраїлем було підписано угоду про співробітництво та взаємний захист інвестицій, а 5 липня 2011 р. її було ратифіковано. У грудні 2009 року відновили роботу переговори про скасування короткострокових віз, влітку 2010 року ці переговори успішно закінчилися, а вже 9 лютого 2011 р. набув чинності безвізовий режим між Україною та Ізраїлем.

У 2010 році за підсумком двосторонніх переговорів Ізраїль та Україна підписали низку документів, зокрема план співробітництва у галузі охорони здоров'я та медицини на 2011-2015 рр., меморандум про співробітництво між Держслужбою автомобільних доріг України та Національною автодорожньою компанією Ізраїлю, що визначає напрями взаємодії у сфері автодорожньої інфраструктури, зокрема у сферах безпеки дорожнього руху та стандартизації. А також меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України та Центром сприяння інвестиціям Ізраїлю. Крім того, сторони домовилися

про проведення бізнес-форуму на постійній системній основі та вирішили організувати його проведення місті Тель-Авів у рамках наступного засідання Міжурядової українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва.

У березні 2012 року Ізраїль з офіційним візитом відвідав прем'єр-міністр М. Я. Азаров. Під час візиту були обговорені найбільш перспективні та нові напрямлення подальшого співробітництва між двома країнами. Розвиток інтенсивного політичного діалогу стало суттєвою основою на шляху поглиблення торгівельно-економічних відносин з Ізраїлем.

Таким чином, підводячи підсумки, зазначимо, що основні пріоритети та напрями ізраїльсько-українських політичних відносин ґрунтуються на робочих проектах, згідно з якими стратегія відносин з Ізраїлем базується на врахуванні діалектичного зв'язку внутрішніх та зовнішніх факторів, культурно-історичних традицій двох народів, їх зв'язків та взаємопроникнення. Ізраїльська концепція відносин з Україною будується на загальних принципах концепції національної безпеки. Аналіз наукових праць й останніх подій в Ізраїлі та реакція української сторони, власні міркування довели автора до висновку, що двосторонні відносини, хоча часом були досить складними й мали певні неприємні питання, але останнім часом стали теплішими, а Україна зайняла більше місце у політичному житті Держави Ізраїль.

ЕНЕРГЕТИЧНА ПРОБЛЕМА В ТРИКУТНИКУ УКРАЇНА – ЄС – РОСІЯ

Європейський Союз, Росія та Україна об'єктивно можуть вважатися кандидатами на формування спільного енергетичного простору, який би забезпечував своїм учасникам синергетичні ефекти від використання сильних сторін кожного із учасників. Це зумовлено тим, що Росія є потужним виробником газу і володіє найбільшими запасами вуглеводнів у світі, Україна, у свою чергу, є великим транзитером (до 120 млрд куб. метрів газу/рік), а ЄС являє собою найкращого з можливих споживачів газу, із точки зору цінової політики і надійності платежів.

Становище України як сполучної ланки між Росією та ЄС містить перспективу збереження транзитної ролі та функціональності її систем транспортування вуглеводнів. Однак, на тлі зміщення стратегії Європейського Союзу на пошук альтернативних шляхів енергозабезпечення, роль України для ЄС та Росії не буде такою визначальною, як це було в період 1991-2008 років, до першої хвилі світової кризи, яка послужила стимулятором перегляду багатьох економічних, фінансових та енергетичних реалій.

У цілому стратегія ЄС орієнтована на потенціал України як найважливішої енергокомунікаційної ланки на Сході. 1 грудня 2005 року був підписаний Меморандум Україна – ЄС щодо порозуміння у співробітництві в енергетичній сфері, який визначає Україну як ключову транзитну країну в постачанні вуглеводнів до країн ЄС. Даний факт підтверджує й активна інтеграція України до Європейського Енергетичного Співтовариства, що інституційно полегшить енергетичні відносини між Україною і Євросоюзом, а також створює перспективи збереження статусу провідного транзитера вуглеводнів до ЄС.

Російська Федерація продовжує політику використання енергоресурсів та інфраструктурних елементів їх доставки для досягнення своїх економічних та політичних інтересів. Відмовившись від загальноєвропейських правил гри в сфері енергетики, Росія намагається розв'язати собі руки для ведення ігноративної енергетичної політики без урахування інтересів потенційних партнерів. Зокрема, це відображається в різко негативній оцінці двосторонньої ініціативи співпраці між Україною та ЄС, закріпленій у Брюссельській декларації від 23 березня 2009 року щодо модернізації газотранспортної системи України.

Юридично не будучи стороною в енергетичних відносинах Україна – ЄС, Росія тим не менше намагається активно на них впливати, використовуючи всі доступні засоби як економічного так і політичного характеру, роблячи ставку на закриті двосторонні відносини, які виявилися найбільш ефективними на території пострадянських країн.

Серед основних проблем, які перешкоджають формуванню енергополітики між країнами-партнерами можна виділити: відсутність єдиної стратегії енергетичного співробітництва, нормативно-правової бази енергетичної політики трьох сторін, проблему транспортування енергоресурсів із Росії в країни ЄС, а також енергетична та інфраструктурна безпека.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ НОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ БАРАКА ОБАМИ

У своїй першій інаугураційній промові 20 січня 2009 року Б. Обама звернувся до співвітчизників зі словами про те, що Сполучені Штати залишаються «наймогутнішою державою на планеті», тим самим наголошуючи на особливій ролі США у процесах формування сучасної системи міжнародних відносин. Основні засади формування зовнішньої політики США було визначено ще за період першого строку перебування при владі президента-демократа.

По-перше, як зазначала колишній держсекретар Х. Клінтон, Америка прагне повернення до принципів двопартійної зовнішньої політики. Зовнішньополітична стратегія повинна вироблятися із залученням представників обох партій із метою розподілу відповідальності та прийняття більш зважених та об'єктивних рішень.

По-друге, зовнішня політика має сприяти посиленню американського глобального лідерства. США мають бути прикладом послідовного дотримання певних правил на міжнародній арені та демонструвати баланс між своїми інтересами за кордоном і цінностями внутрішньої політики. Інтереси країни повинні збігатися з моральними обов'язками, оскільки, з точки зору американського керівництва, Сполучені Штати, завдяки своєму статусу, несуть величезну відповідальність щодо всього людства.

По-третє, зовнішня політика має будуватися на засадах співпраці з іншими геополітичними акторами. Безпека, життєздатність, лідерство та авторитет США в сучасному світі безпосередньо залежать від того, чи здатні вони приймати такі зовнішньополітичні рішення, які спираються на гранично широку раду інших учасників міжнародних відносин.

По-четверте, у формуванні зовнішньополітичного курсу мають бути закладені принципи «розумної сили» («smartpower»), яка уособлює в собі поєднання традиційних та нетрадиційних важелів впливу на міжнародній арені: дипломатичних, економічних, військових, політичних, юридичних і культурних. Термін «розумна сила» в останні роки отримав досить широке розповсюдження в наукових та політичних колах по всьому світу. У цілому, в політиці адміністрації Б. Обама простежуються практично всі основні установки ідеологів «розумної сили». Відомі ініціативи Б. Обама у сфері публічної дипломатії («Американський дім» в мусульманських країнах, «Підрозділи голосу Америки»). Приділяється пріоритетна увага інноваційному технологічному розвитку, проблемам енергоефективності та зміни клімату. Ще більш помітною стала серія «перезавантажень», яка включила в себе і встановлення особливих відносин з Китаєм, і новий порядок денний у відносинах з Росією, включаючи революційні пропозиції щодо розподілу військової відповідальності між НАТО і ОДКБ в Афганістані і останні ініціативи НАТО щодо інтеграції систем протиракетної оборони.

По-п'яте, США планують за необхідності використовувати ООН та інші міжнародні організації з метою зміцнення, перш за все, свого морального лідерства у світі. Для досягнення цієї мети, нова адміністрація змінила інструментарій: політика сили, має поступитися дипломатії та опорі на надійні й довготривалі союзи.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що зовнішньополітичний курс другої адміністрації Б. Обама не передбачатиме суттєвих змін та імовірно й надалі ґрунтуватиметься на окреслених у науковій розвідці засадах.

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Розпад Радянського Союзу ознаменував собою тотальний розрив відносин між колишніми республіками СРСР. Спроби зберегти рівень співпраці колишніх суб'єктів СРСР за допомогою СНД не увінчалися бодай якимсь успіхом. Новим урядам молодих держав, здавалося, хотілось забути про довгі роки життя в радянській країні. Україна була однією з тих, що вирішила радикально змінити свою зовнішню політику і проголосила курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Центральнo-азійський напрям зовнішньої політики нашої держави протягом майже 10 років залишався без належної уваги і розвитку. Останнім часом співробітництво з країнами регіону набуває все більших масштабів, що зумовлене збільшенням інтересу з боку українського керівництва до співробітництва з центрально-азійськими країнами, зокрема із Республікою Казахстан.

Дипломатичні відносини між державами встановлено 23 липня 1992 року. Під час офіційного візиту Президента Казахстану Н. Назарбаєва до України в січні 1994 року було підписано Договір про дружбу і співробітництво та Декларацію президентів «Сучасний світ: виклики та небезпеки», що окреслила основні спільні завдання зовнішньої політики обох країн на найближчу перспективу. Серед них найбільшого значення набули питання роззброєння та відмови від ядерного арсеналу часів Радянського союзу. Серед іншого, створені комісії з питань співробітництва в сфері зовнішньої політики ставили на порядок денний питання європейської та євроатлантичної інтеграції, співробітництво в ООН, СНД та інших міжнародних організаціях. У цей час Республіка Казахстан вже почала впроваджувати багатовекторну

зовнішню політику. Серед основних її пріоритетів були РФ, КНР, США та Європейський союз. Протягом багатьох років співробітництво з Україною для РК не виходило за межі співробітництва в рамках СНД. Не було ініціативи і з боку України. Продуктивність щорічних самітів та зустрічей була вкрай низькою. Таким чином Україна втратила низку цікавих можливостей, найважливіші серед них: використання космодрому Байконур та освоєння нафтових родовищ.

Важливим у розвитку відносин став візит Президента РК Н. Назарбаєва до України в 1999 році. Підсумками візиту стало підписання договору Про економічне співробітництво на 1999-2009 роки. Цей договір сприяв розвитку енергетичної дипломатії, основна задача якої – диверсифікація джерел та шляхів постачання енергетичних ресурсів (нафта та газ) до України. На український ринок енергоресурсів намагалися вийти казахські нафтові компанії, з'явилися ідеї спільної участі України та Казахстану у добудові нафтопроводу Одеса-Броди; шляхом використання морського шляху постачання енергоносіїв у порти України, через Грузію, планувалося дати поштовху ідеї відновлення «шовкового шляху». Ця геополітична задача є вкрай важливою для РК. По перше, це б відкрило непрямий доступ РК до моря. По-друге, надало географічному положенню Казахстану нового геополітичного значення, зробивши його разом із Україною своєрідним містком між Європою та Азією, що в перспективі могло принести не тільки політичні, але й економічні дивіденди. Для України поживавлення співробітництва з Казахстаном мало стратегічне значення, адже програма диверсифікації джерел та маршрутів постачання енергоносіїв набула практичного виміру.

У наступні роки, на додаток до цього напрямку зовнішньополітичного співробітництва додалося ще співробітництво в гуманітарній сфері, за напрямом підтримки української діаспори в Казахстані та налагодженні тісних міжетнічних взаємин між народами. З цією метою 2007-2008 роки стали відповідно роками РК в Україні та України в РК.

Знову згадати про перспективу диверсифікації енергетичних ресурсів за допомогою азійських джерел Україну змусили завеликі ціни на російський газ, а також занадто часте використання РФ важелів енергетичної дипломатії, що призводило до конфліктів України із європейськими державами (2006, 2009 роки). Тому вже у вересні 2010 р., під час офіційного візиту Президента РК Н. Назарбаєва до України було укладено низку домовленостей, стосовно відновлення постачання казахської нафти до нашої країни та низку інших перспективних проєктів у транспортній сфері. Знаковим було те, що В. Янукович на посаді Президента України здійснив свій офіційний візит до РК одразу після Брюсселя та Москви. Це засвідчило прагнення вивести відносини на новий рівень – стратегічного партнерства. Однак досягнуті домовленості на цей час здебільшого залишаються на папері.

Водночас сьогодні Україна намагається залучитися підтримкою РК у співробітництві з Митним Союзом. Під час чергової зустрічі з Прем'єр-міністром РК Серіком Ахметовим Прем'єр-міністр України Микола Азаров заявив, що сторони мають «значний потенціал для активізації двосторонньої співпраці».

Отже, за період 1991-2013 рр. РК зайняла важливе місце в зовнішній політиці нашої держави. На сьогодні відносини між сторонами мають формат партнерства, що за зазначений період відбувалося за такими напрямками: 1) співпраця в рамках СНД; 2) вирішення проблем роззброєння; 3) енергетична безпека; 4) участь в інших інтеграційних об'єднаннях на теренах колишнього радянського союзу (ЄСП, Митний Союз). Водночас Україна і Казахстан мають всі необхідні умови для переходу на якісно новий етап співробітництва – стратегічне партнерство.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ – СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ШЛЯХУ ДОСЯГНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ПРИНЦИПІВ

«Демократія – це не тільки та не стільки цінність, скільки засіб, механізм оптимізації суспільного життя» (Євген Смотрицький).

Загальновідомо, що для формування «європейського суспільства» в Україні потрібна його демократизація, яка, у першу чергу, виявляється у формуванні громадянського суспільства. Структури громадянського суспільства є організмом, який знаходиться в стані постійного саморозвитку і може гарантувати певну соціальну стабільність, гармонію та еволюційний шлях розвитку усього суспільства.

Щорічно 15 вересня у світі традиційно відзначається Міжнародний день демократії. Як зазначила Високий представник ЄС з питань спільної зовнішньої і безпекової політики Кетрін Ештон, оприлюднюючи заяву від імені Євросоюзу, що «...демократія є сутністю Європейського Союзу. Це не лише один із фундаментальних принципів ЄС – підтримка демократії проголошена метою зовнішньої політики Союзу. Демократія, права людини, безпека, належне управління та стабільний розвиток нерозривно пов'язані між собою. Демократичні принципи та цінності є також ключовими для підтримки подолання бідності, економічного розвитку та статевої рівності в довгостроковій перспективі, – наголошено у заяві. – Вони – передумова для підзвітності та прозорості уряду, підтримки незалежної судової системи, вільних медіа та основа для захисту прав людини».

Безумовно, гарантом дотримання гуманістичних цінностей і стандартів є демократія, що забезпечує рівність, мир, соціальну справедливість, безпеку громадян, відкритість, відповідальність.

Важливими складовими демократії є плюралізм, толерантність, повага до чужої точки зору, визнання свободи совісті, гарантованого права на власність інших осіб. Важливими умовами демократичного суспільства є громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, вміння знаходити компроміс. Люди повинні знати свої права та обов'язки, мислити критично й незалежно. Однак, попри всю важливість демократії, її не можна ідеалізувати чи вважати панацеєю. Вона не створює гарантії щасливого та безтурботного життя, не є достатньою передумовою безконфліктного розвитку, а лише дає шанс на те, щоби вижити у співпраці з іншими народами світу. Демократія – це не універсальна модель суспільного устрою, це, перш за все, розмаїття національно-культурних форм життя, які базуються на відмінностях менталітету народів.

Найвизначальнішим фактором демократичної побудови є залежність динамізму демократичних процесів від рівня політичної активності громадян від економічної, соціальної та політичної стабільності суспільства, від співвідношення політичних сил та від розвитку національної ідеї і правосвідомості. Однією з головних економічних перешкод демократичного розвитку сьогодні є відсутність середнього прошарку суспільства, малозабезпеченість більшої частини населення. А майбутнє демократії в країні, як відомо, пов'язане з розвитком її економіки.

Як зазначає у своїй монографії «Європейська інтеграція та демократичний розвиток України: концептуальний аналіз взаємовпливу» Ф. Барановський, інтеграція в ЄС для України не є самометою, а метою досягнення європейського рівня життя. Тому для того, щоб Україна мала можливість вважатися реальним кандидатом на вступ до ЄС, їй необхідно здолати чимало перешкод, а саме: досягти необхідного рівня економічного розвитку, забезпечити громадянам прийнятний, за вимірами розвинутих демократій, рівень життя і захисту їх прав. Головний виклик для України, таким чином, полягає в необхідності відповідності її політичної системи прийнятим у демократичному світі критеріям.

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У КРАЇНАХ ЄС

На початку ХХІ століття підвищений інтерес до вивчення проблем молоді характерний, за словами К. Манхейма, для «динамічних суспільств», які мають досить великий рівень життя і розвиваються в контексті власне національних та групових інтересів». До таких суспільств можна віднести більшість країн Європи, що починаючи з другої половини ХХ століття обрали стратегію співпраці з молодим поколінням у форматі молодіжних об'єднань за інтересами. Крім того, така співпраця зосереджувалась у вирішенні як власних внутрішніх проблем, так і зовнішніх проблем у форматі спільних рішень з Європейським Союзом.

Уже сьогодні в країнах Європи нагромаджено багатий досвід формування й реалізації інтересів молодого покоління. Важливою особливістю є те, що така робота реалізується передусім у трьох напрямках, а саме: наддержавному, державному, недержавному рівнях. Основними принципами, якими керуються молодіжні організації, є: гуманізм та незалежність, диференційований та індивідуальний підхід, опора на потенційні можливості й індивідуальні здібності молодшої людини, формування сприятливого соціокультурного середовища саморозвитку, самореалізації молоді, виховання толерантності та орієнтація на майбутнє.

Характерно, що на теренах ЄС держава, її органи та інститути громадянського суспільства займаються вирішенням актуальних проблем молоді в політичній, соціально-економічній, культурно-освітній сферах та в підтримці молодіжного руху зокрема. Крім того, ефективність молодіжних організацій на міждержавному рівні досягається за допомогою інших учасників, наприклад, профільних та суміжних структур Ради Європи та Єврокомісії, реалізації крос-секторального підходу для вирішення поточних і

пріоритетних задач молодіжної політики. Водночас, доцільно зазначити, що європейські країни порівняно пізно виокремили молодіжну політику в специфічну сферу діяльності держави.

Основною метою молодіжних структур в країнах Європи є налагодження діалогу та залучення молодих громадян до активної участі в політичному, соціально-економічному житті. Така політика призводить до консолідації лідерів та представників молодіжних організацій для формулювання ідей та пропозицій. Сформульовані на основі даних пропозицій законодавчі проекти, подаються в парламент Євросоюзу, а затверджені програми та проекти втілюються в життя, фінансуючись Європейськими фондами.

Варто також підсумувати, що європейські країни характеризуються принципово різними рівнями участі молоді в політичних процесах. Можна виокремити певні висновки про направленість діяльності молоді та молодіжних організацій, а саме: сприяння і забезпечення можливостей участі молодих людей у житті суспільства та їхнього ефективного розвитку як особистостей і громадян; забезпечення та захист політичних і соціальних прав молодих людей, у тому числі шляхом створення правових основ та інституціональних структур, необхідних для захисту прав молодих людей і надання соціальних послуг; удосконалення механізмів надання фінансової підтримки в тих сферах, що стосуються роботи з молоддю

INTEGRATION PROGRESS IN CONTEXTS OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS AND INTERNATIONAL STANDARDS ON AUDITING

In an increasingly interconnected global economy, many market participants are considering the question of whether it is possible or desirable to move toward a more uniform global «language» for financial reporting. The proponents of this idea argue that a uniform set of global accounting standards, supported by strong governance, independent standard-setting and a sound regulatory framework, could benefit investors and businesses alike. Others suggest that trying to establish a uniform set of global standards would run the risk of overlooking the unique economic, political, cultural, legal and regulatory realities that exist in different nations and regions.

Most obvious changes in recent years are the continuing adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS) and International Standards on Auditing (ISA) worldwide. The goal of IFRS and ISA is to develop, in the public interest, a single set of high-quality, understandable, enforceable and globally accepted financial reporting and auditing standards based upon clearly articulated principles.

The growing dynamic of globalization presented a challenge to the global «legacy systems». Global protocols for the internet, electronic payments, software systems and cargo shipping demonstrated the potential value of uniform global systems. A discussion began among market participants over whether the global capital markets would similarly benefit by having a single set of high-quality standards that could be applied around the world.

It is generally expected that IFRS and ISA adoption worldwide will be beneficial to investors and other users of financial statements, by reducing the costs of comparing alternative investments and increasing the quality of information. Companies are also expected to benefit, as investors will be more willing to provide financing.

Companies that have high levels of international activities are among the group that would benefit from a switch to IFRS and using ISA. Companies that are involved in foreign activities and investing benefit from the switch due to the increased comparability of a set accounting standard.

Many countries have been using IFRS and ISA for some years, and more are planning to come on stream.

More than 113 countries and jurisdictions around the world, including all of Europe, currently require or permit IFRS reporting and 85 require IFRS reporting for all domestic, listed companies, according to the U.S. Securities and Exchange Commission. FRS are used in many parts of the world, including the European Union, India, Hong Kong, Australia, Malaysia, Singapore, Pakistan, GCC countries, Russia, South Africa Turkey, etc.(tab. 1).

Table 1.

**Accounting Standards Used
by Global Fortune 500 Companies**

ISA Adoption Approaches	2009	2013*	2015*
IFRS	190	245	310
US GAAP	155	155	140
Others	155	100	50
Total	500	500	500

* Forecast

More than 126 countries and jurisdictions currently require or permit ISA. ISA are adopted in Czech Republic, Georgia, Hungary, Ireland, Kazakhstan, Luxemburg, etc. And such countries, as Australia, Mexico, Netherlands, Poland, Portugal, etc., are using ISA as national standards (tab. 2).

Table 2.

Summary of ISA Adoption by Countries and Jurisdictions

ISA Adoption Approaches	Number
Required by Law or Regulations	11
ISAsareadopted	32
National Standards are the ISAs	29
Other approaches to the convergence with ISAs	54
Total	126

An important recent development is the extent to which IFRS and ISA are affected by politics. The issues with the problems in the banking sector, national debts and inflation in some countries have resulted in, on the one hand, pressure on standard-setters to amend their standards, on the other hand – to provide tools for eliminating consequences of such problems. This pressure is unlikely to disappear, at least in the short term. The international organisations are working hard to respond to this; we can therefore expect a continued stream of changes to the standards in the next few years.

КОНЦЕПЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Після здобуття незалежності процес державотворення в Україні передбачав низку реформ та змін, які тривають до сучасності. Одним із таких проєктів виступає реформування системи місцевого самоврядування. Проте, проблема права та спроможності органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання й управління часткою суспільних справ в інтересах місцевого населення поставала ще в період кінця ХІХ – початку ХХ століття. Провідні вчені та політичні діячі зазначеного періоду надавали різні визначення та значення місцевому самоврядуванню.

Так, В. Антонович зазначав, що місцеве самоврядування має бути створене на основі власних історичних надбань, а здобутки закордонної політичної науки слід хоча б адаптувати до вітчизняних реалій, а не просто копіювати. Основною проблемою місцевого самоврядування, на думку вченого, виступала байдужість населення до політики. Він зазначав, що доки населення буде залишатися індиферентним по відношенню до політичних процесів свого краю, доти керівництво краю буде задовольняти свої егоїстичні інтереси. Шлях виходу з даної ситуації вчений вбачав в підвищенні рівня освіти і культури населення, адже, на його думку, місцеве самоврядування було тією політичною вершиною, до якої прагнув український народ у своїй історичній бездержавності.

Основою ж федеративної республіки М. Костомарова мали стати принципи демократизму та децентралізації, що мали реалізовуватись через створення територіальних громад. Учений виступав проти централізації державної влади, яка не давала

змоги розвиватися територіальним громадам. Для М. Костомарова централізм – це принцип організації влади й управління, який виключає демократію і веде до надмірного бюрократизму. Децентралізація управління у федеративній державі – це один із головних шляхів демократизації суспільства, залучення до управління широких верств населення.

Найбільш повну концепцію місцевого самоврядування серед дослідників даного періоду розробив М. Драгоманов. Його новостворена федеральна держава мала розвиватися на основі культурно-національної автономії та громадсько-регіонального управління. Основою даної теорії автономності регіонів була ідея створення ефективної моделі місцевого самоврядування. У роботі «Історична Польща та Великоруська демократія» (1881 р.) М. Драгоманов зазначає, що забезпечення особистісних прав і общинного і місцевого самоуправління служить найкращою гарантією прав національних, які в своїй сутності не що інше, як права особи.

Також питанням місцевого самоврядування приділяв свою увагу І. Франко. Основою місцевого самоврядування, за І. Франком, мала стати територіальна громада, що мала самостійно вирішувати питання своєї території й представляти інтереси народу. Він зазначав, що у майбутньому суспільстві має утвердитися справжнє народовладдя, реальна, а не формальна, демократія. Основний засіб здійснення народом своєї влади, на його думку, – це громади, що виконують усі функції управління суспільством: господарсько-економічну та культурно-освітню, судову. Представницькі органи належить утворити на рівні вільного союзу громад. Усі обранці підконтрольні громадам, які їх обрали.

Свої ідеї щодо місцевого самоврядування на українських землях розробляв і М. Грушевський, який зазначав, що тільки децентралізація, може забезпечити успішний економічний і культурний розвій провінцій, і тільки організація самоуправи на національній підставі, у територіях національних, може знейтра-

лізувати чи звести до найменших розмірів національну боротьбу, зробивши національність тим, чим вона повинна бути – підставою, ґрунтом економічного, культурного й політичного розвитку, а не об'єктом боротьби. Фактично у федерації, яку пропонував М. Грушевський, центральні органи повинні були формувати загальні основи державного й суспільного ладу, розпоряджатися ресурсами, необхідними для утримання органів центрального і загальнодержавного управління, відати питаннями війни і миру, міжнародними відносинами, збройними силами, установлювати митні правила, нагляд за поштою, телеграфом і залізницями. Передбачалися єдина грошова система і система мір і ваги. Федерація наділялася повноваженнями узгоджувати цивільне і кримінальне законодавство, законодавство з питань охорони прав національних меншин тощо. Решта питань устрою та нормування мали вирішуватися на місцевому рівні. М. Грушевський пропонував установити демократичну виборчу систему, яка передбачала б участь у виборах усіх соціальних груп. На місцевому рівні планувалося мати три різновиди органів самоуправління: самоуправління громад; виборні управи волостей та управи повітів; обласні сейми й центральний парламент, утворюваний ними.

Таким чином, на думку політичних діячів кінця XIX – початку XX століття розвитку української державності мала сприяти дієва система місцевого самоврядування, що мала базуватися на принципах демократизму та децентралізації. У цілому, погляди представників вітчизняної політичної думки залишаються актуальними і для сьогодення, а їх вивчення надасть змогу виробити оптимальну модель місцевого самоврядування для сучасної України.

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Використання принципів системного аналізу та побудови системних моделей є актуальним та дуже важливим у контексті дослідження міждержавних відносин, оскільки особливості зворотних зв'язків у соціальній системі є основним рушієм трансформації її структури. Наприклад, дослідження українсько-польських міждержавних стосунків неможливе без урахування економічної та політичної взаємозалежності суб'єктів даної системи від ряду інших, більш потужних в економічному та воєнно-політичному відношенні держав (США, Росія та ін.) та наднаціональних утворень (ЄС, НАТО, СНГ та ін.). У свою чергу встановлення рівня взаємних впливів української та польської економік неможливе без урахування впливів олігархічних кланів, тіньових відносин у сфері бізнесу та рівня корупції, що безпосередньо впливає на рівень злочинності, а відтак – національної безпеки країни. Таким чином, досягнення дієвого результату дослідження та вирішення встановлених завдань неможливе без системного аналізу таких сфер життя суспільства, як соціально-економічна, історико-політична та культурно-релігійна, при цьому, дієвість результативності визначається рівнем достовірності прогнозування найближчих змін у структурі системи. На думку автора, нехтування даними принципами безсумнівно призведе до упущень, котрі, у свою чергу, сприятимуть неповноті відображення загальної ситуації, а відтак можуть стати фундаментом для маніпулювання свідомістю мас населення в інтересах третьої сторони.

Дослідження багатовікової історії регіону Центрально-Східної Європи вказують на послідовний процес еволюції

системи державотворення та міжнародних відносин. У свою чергу становлення українсько-польського співробітництва після 1991 р. було зумовлено цілим комплексом різноманітних чинників, серед яких історико-політичні мають особливе значення, котре полягає в наявності безпосереднього досвіду щодо процесів державотворення. Визначення основних історико-політичних факторів зводиться до такого переліку:

- спільність етнічного походження, мовної групи та особливостей культурно-ідеологічного розвитку в контексті переорієнтації на європейську систему цінностей;
- необхідність пристосування суспільств до геополітичних особливостей територіального розташування, що зумовлювало взаємопроникнення процесів економічного, політичного та культурного розвитку шляхом міграційної активності населення;
- еволюція соціальної системи шляхом трансформації її структури (поява та зникнення різноманітних державних утворень, політичних інститутів, законів, норм та правил моралі), котра виражена через спільне та довготривале набуття досвіду в державотворчих процесах.

Встановленню дружніх та добросусідських відносин між Україною та Польщею сьогодні передувала довга та суперечлива історія розвитку співробітництва між цими народами з наступним виділенням їх в окрему систему міждержавних взаємовідносин. Наявність комплексу як історичних, так і політичних передумов встановлення українсько-польських відносин сучасного типу була зумовлена геополітичною спільністю територій та етнічно-мовною спорідненістю народів, а також багатовіковою історією, що, у свою чергу, сприяло взаємопроникненню культурних та державотворчих традицій, розвитку економічної співпраці та виробленню концепцій стратегічного співробітництва. Комплекс різнобічних проблем (економічного, політичного, культурного та етнічного характеру), котрий постав перед обома державами на шляху самостійного розвитку, тим самим встановлює завдання з їх вирішення з позицій системного дослідження всіх сфер життя українського та польського народів.

ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ ГОЛОВУВАННЯ УКРАЇНИ В ОБСЕ

Вирішення Придністровського конфлікту було і залишається дуже важливою й актуальною проблемою в контексті забезпечення національної безпеки України. По-перше, виникнення будь-якого збройного конфлікту у безпосередній близькості до кордонів незалежної держави завжди є потенційною загрозою втягнення цієї держави до протистояння інших країн. По-друге, територія Придністров'я є джерелом нелегальних мігрантів і контрабанди, що створює стратегічну нестабільність на кордонах і загрожує національним інтересам України й українських громадян. А особливо слід відмітити, що активна участь України у процесі врегулювання Придністровського конфлікту має велике значення для забезпечення престижу держави та покращення її іміджу на міжнародній арені.

Саме тому у даному контексті слід звернути особливу увагу на перше головування України в ОБСЕ, що розпочалося з 1 січня 2013 року та триватиме один рік. Із того часу, як Україна приєдналась до заключного акту у 1992 році, вона розглядає цю загальноєвропейську структуру як основу для врегулювання міжнародних конфліктів у регіоні, у тому числі Придністровського. Незважаючи на те, що неузгоджені дії партнерів завадили досягти успіхів у рамках формату «3+2», тобто між учасниками конфлікту та країнами гарантами, співробітництво у рамках ОБСЕ і надалі залишається для України основою для досягнення політичної згоди та розв'язання проблеми між Кишиневом і Тирасполем. Про це заявив міністр закордонних справ України Л. Кожара, який у 2013 р. є діючим головою ОБСЕ. 17 січня 2013 р. на засіданні Постійної ради ОБСЕ він представив пріоритети українського головування в Організації у військово-політичному, економіко-довкільному та людському вимірах, а також основні заходи, які плануються українською стороною з

метою їх реалізації. Ключовим пріоритетом у сфері формування архітектури європейської безпеки була названа саме діяльність із врегулювання придністровського конфлікту у форматі «5+2». Сутність цього формату передбачає, що Молдова і Придністров'я виступають на переговорах у ролі сторін конфлікту, Росія, Україна – гарантів і посередників, ОБСЄ – посередник, Євросоюз і США – спостерігачі. Окрім співробітництва у межах цього формату, Україна планує сфокусувати увагу на таких основних напрямках:

- активізація формату «1+1», що передбачає особистий контакт між керівництвом Молдови і Придністров'я;
- посилення рівня довіри і прозорості між усіма сторонами переговорного процесу;
- сприяння у вирішенні соціально-економічних проблем у регіоні;
- організація «Форуму лідерів» для підтримки врегулювання придністровського конфлікту, де візьмуть участь офіційні особи, які мають безпосереднє відношення до переговорного процесу з цього питання;
- співпраця з громадянським суспільством у рамках «Форуму представників громадянського суспільства з обох берегів Дністра».

Слід зазначити, що перші чотири місяця головування України в ОБСЄ продемонстрували усю складність процесу врегулювання конфлікту та деякі перешкоди на шляху реалізації українських планів. Основною перешкодою можна назвати значну протидію з боку самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки, що проявилась у відмові лідера Придністров'я Євгена Шевчука взяти участь 19-20 лютого у переговорах із питання врегулювання придністровського конфлікту у форматі «5+2» у Львові.

Але попри це, врегулювання Придністровського конфлікту залишається основним пріоритетом діяльності України під час її головування в ОБСЄ та може стати шансом для України підвищити свій статус і зміцнити свої позиції у міжнародних відносинах.

«ОБНОВЛЕНСЬКИЙ» РОЗКОЛ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В РОБОТАХ РАДЯНСЬКОГО ІСТОРИКА О. ШИШКІНА

В українській історичній науці ще недостатньо уваги приділено вивченню проблеми обновленського розколу Російської православної церкви, який відбувся в 20-30-х роках ХХ ст. Маловивченими залишаються багато аспектів, пов'язаних із діяльністю обновленської церкви в Україні, різних церковних груп та течій, не до кінця визначеною залишається роль радянських владних структур у розколі РПЦ. Глибокий і вдумливий аналіз становища церкви за радянських часів допоможе глибше усвідомити причини і корені сучасного розколу, дозволить відшукати шляхи виходу зі складної релігійної ситуації, що склалась в Україні в 1990-х роках і триває в суспільстві до сьогодні.

Аналіз радянської історіографії свідчить, що тема церковного реформаторства активно розроблялась переважно філософами-атеїстами й не була предметом спеціального вивчення істориків. Останні лише в контексті загальних досліджень приділяли цьому питанню окремі глави своїх монографій. Винятком є цикл публікацій радянського історика О. Шишкіна. Пріоритетним напрямком його досліджень стала історія виникнення обновленського руху, його причини та наслідки. Найбільш значущою серед загальної кількості робіт стала монографія «Сутність та критична оцінка «обновленського» розколу Російської православної церкви», яка згодом лягла в основу його докторської дисертації.

Наслідуючи традиції критичного аналізу еволюції російського православ'я, автор спробував показати історичний процес пристосування РПЦ до нових соціально-економічних та політичних умов, який відбувся у формі так званого обновленського розколу. Основна думка його дослідження зводилася до

твердження, що обновленський рух виник, як вимушений засіб, спрямований на подолання церковної кризи та збереження церкви взагалі, яка виникла на початку XX ст. внаслідок антинародної позиції церкви.

В основу обновленства 1920-1930-х рр. були закладені традиції церковної реформації початку XX ст., які були представлені церковними лібералами та представниками світської ліберальної буржуазії.

Нова хвиля церковно-обновленського руху, на думку автора, була викликана буржуазно-демократичною революцією 1917 р. Серед причин виникнення обновленства О. Шишкін виділяє три головні: перша – саботаж патріарха Тихона вилученню церковних цінностей під час голоду 1921-1922 рр.; друга – церковна опозиція зрозуміла, що Радянська влада зміцнилася, «а тому будь-яка боротьба церкви з Радянською владою була би тепер безплідною»; третя – «церковна опозиція, йдучи на примирення з Радянською владою, тішила себе надією на її поступове буржуазне переродження». Ще однією з причин, через яку обновленці виступили проти тихонівців та церковного законодавства, на думку автора, була незадоволеність білого духовенства своїм матеріальним становищем. Біле духовенство не мало доступу до вищих церковних посад, задовольнялося порівняно скромними благами життя та було принижено єпископами самовладою.

Значну частину своєї роботи О. Шишкін присвятив вивченню причин розколу обновленського руху та аналізу програмних засад трьох основних обновленських груп – ЖЦ, Союз церковного відродження та СОДАЦ. Автором виявлені їх загальні та відмінні риси, проаналізовані сутність церковних реформ: канонічної, літургичної, приходської та ін. Установлено, що ЖЦ була більш радикальною і становила ліве крило обновленського руху; Союз церковного відродження стояв на більш поміркованих позиціях; СОДАЦ за характером своїх ідейно-церковних та тактичних вимог займала проміжне положення між ЖЦ та «Союзом церковного відродження».

На думку дослідника, «усі намічені оновленнями церковні реформи» були схожі за змістом та спрямовані на те, щоб «оживити церковне життя, зацікавити ним широкі маси віруючих та стримати їх відхід від релігії та церкви». Першорядне значення в ідеології оновлення мало визнання радянської влади і перехід церкви на лояльні позиції до неї. Реформи церковного побуту О. Шишкін вважав вторинними.

У своїй роботі О. Шишкіну вдалося не тільки розкрити сутність програмних вимог трьох головних оновленських груп, показати їх спільні та відмінні риси, але й встановити причини розколу самого оновлення. На думку автора, «церковно-оновленський рух, розпочатий групою «Жива церква», за своєю сутністю не був однорідним. Від самого початку його виникнення серед його учасників відчувалося певне розходження як в ідейному, так і в тактичному відношенні».

Боротьба між оновленською та тихоновською церквами велася з двох рубежів – політичного та ідейно-церковного. «Ця боротьба між ними була по суті боротьбою за віруючі маси, за приходи, на які спиралася церква, а також за церковну касу». Визначальним аргументом при визначенні віруючих свого відношення до оновленців була їх політична платформа, яка і забезпечила їм успіх в перший рік свого існування.

Шишкін О. виділяє 4 причини успіху оновленського руху: по-перше – значна частина духовенства зрозуміла необхідність політичної переорієнтації церкви; по-друге, чимало церковнослужителів (головним чином сільських), не розділяючи реформаторських поглядів «Живої церкви», підкорилися оновленському ВЦУ, побоюючись лишитися своїх посад та «залишитися поза справами»; по-третє, відома частина духовенства дійсно хотіла деяких реформ по перебудові церковного життя; по-четверте, активна пропагандистська діяльність ВЦУ та ЖЦ. Отже, зосередивши свою увагу на ідейних та соціально-політичних питаннях, дослідник повністю відкидає її політичну складову, а саме свідомо замовчує фактикористання радянськими державними органами оновленського руху з метою розколу РПЦ.

Визначальними причинами падіння популярності обновленства на думку О. Шишкіна стала низка факторів, а саме: слабка матеріальна база обновленства, незадоволення віруючих церковними реформами, зростаюча хвиля атеїзму, відхід частини віруючих у сектантство та автокефалію.

На відміну від інших радянських авторів, О. Шишкін спробував висвітлити церковні розколи 1925 та 1927 рр. Автор доволі докладно описує протистояння між РПЦ та різними опозиційними церковними течіями, такими як «григорівщина», «іосифлянство» та ін. Велику увагу приділено питанням взаємовідносин московського патріархату з керівництвом своїх закордонних приходів, зокрема з Карловицьким Архієрейським приходом, ВВЦС та ін. Науковець доходить висновку, що церковної єдності не було ні в радянській Росії, ні в закордонних приходах.

Шишкін О. відкидає думку про те, що розколи в середині РПЦ були пов'язані з власними амбіціями окремих священиків, і стверджує, що їх причиною було бажання певної частини реакційно налаштованого духовенства продовжувати боротьбу проти радянської влади. Висновки, зроблені автором у цьому контексті, на нашу думку, мають під собою об'єктивне підґрунтя, але є дещо спрощеними, що підтверджують сучасні дослідження.

Закінчуючи огляд робіт О. Шишкіна, відзначимо, що автору вдалося зробити декілька оригінальних висновків, а саме: «Як внутрішньоцерковна течія воно (обновленство – В. В.) не ліквідувалося і, тим більше, не провалилося, а навпаки, перемогло; провалилося староцерковництво. Від нього зараз залишилися лише напівзотлілі останки у вигляді реакційної секти організаційно розбитої РПЦ – «істинно православної церкви» – охоронниці колишніх традицій тихонівської церкви. Староцерковники під тиском самого життя змушені були перейти на позиції обновленців. Вони й перейшли на них, злившись з останніми, але під своїм церковно-адміністративним прапором».

Безумовно, роботи О. Шишкіна стали видатною подією в радянській історіографії. Незважаючи на певні штампи та ідеологічну заангажованість, автору вдалося створити цікаве, оригінальне дослідження, яке несе в собі значний фактологічний матеріал, має певну інформативну цінність і при вмілому використанні наукового інструментарію може бути використане в сучасній історичній науці. На жаль, питання церковних процесів на території України залишилися поза увагою дослідника, що обмежує їх залучення в дослідницькі праці вітчизняних істориків.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ПАЛЕСТИНИ В 2011-2012 рр.

У 2011 році Махмуд Аббас подавав заявку на вступ до ООН на правах постійного членства, але вона була відхилена на рівні Ради Безпеки всесвітньої організації. За нормами ООН для визнання Палестини як держави їй необхідно отримати 128 голосів серед країн-учасниць Генасамблеї ООН, але голосування проходить тільки після рекомендацій Радбезу. Палестину визнали державою, з правом палестинського народу на самовизначення і незалежність в Державі Палестина на палестинській території, окупованій з 1967 року. А також наділили статусом держави-спостерігача в ООН. Відповідну резолюцію прийняла Генасамблея ООН. За документ проголосувало 138 країн-членів ГА, в тому числі, Росія, Бразилія, Китай, Ліван, Туреччина, ПАР та Південна Корея. Проти визнання Палестини як держави виступили 19 держав, зокрема, Ізраїль, Канада, США, Панама і Чехія. Резолюція постановляє надати Палестині статус держави-спостерігача при Організації Об'єднаних Націй, яка не є її членом, без шкоди для придбаних прав, привілеїв і ролі Організації звільнення Палестини в Організації Об'єднаних Націй як представника палестинського народу. Визнання як держави дозволить Палестині звертатися до Міжнародного кримінального суду в Гаазі з позовами проти дій Ізраїлю, в тому числі зажадавши звільнення окупованих Ізраїлем територій. У прийнятому документі Генасамблея також підтверджує право палестинського народу на самовизначення і незалежність в Державі Палестина на палестинській території, окупованій із 1967 року. Члени ГА також вказали на необхідність невідкладного відновлення близькосхідного мирного процесу, який повинен призвести до «справедливої, міцної і всеосяжної мирної угоди між палестинською та ізраїльською сторонами», що передбачає

врегулювання всіх ключових двосторонніх питань. Положення стало відповіддю на занепокоєння США та Ізраїлю, які вважають, що самовизначення палестинців повинно бути досягнуто шляхом переговорів, а не через односторонні дії в ООН. Вашингтон вже застеріг Палестину, що призупинить виділення їй фінансової допомоги, в той час як Ізраїль висловив намір анулювати тисячі дозволів на роботу, виданих палестинцям. Крім того, влада єврейської держави заявила, що розірве угоди, підписані в Осло в 1993 р., що стосуються палестинського самоврядування та принципів подальшого остаточного врегулювання конфлікту. У 2011 р. Палестина подала заявку на визнання її повноправним членом ООН. Отримавши підтримку більшості з 193 країн-членів ООН у ГА, вона не була схвалена Радою Безпеки. Голосування в РБ, яка приймає остаточне рішення з таких питань, було заблоковано США. У прийнятій в кінці 2012 р. резолюції висловлюється сподівання, що в решті Рада «позитивно розгляне заявку Палестини». Станом на 2012 р. Палестину як незалежну державу визнали 132 країни-члени ООН.

Визнання Палестини як країни спостерігача при ООН відкрило нові можливості державотворчого процесу цієї держави, окресливши як певні позитивні обрії, так і значну низку труднощів, із якими в подальшому доведеться зіштовхнутись цьому державно-територіальному утворенню.

Кінець 2012 року відзначився новим загостренням арабо-ізраїльського конфлікту і, як наслідок, новою ескалацією військового протистояння, яке втілювалося у проведенні операції «Хмарний стовп» з ізраїльської сторони та «Вогняний камінь» – з палестинської. Ця операція розпочалася 14 листопада 2012 року. Операція тривала до 21 листопада 2012 р. та закінчилась перемир'ям за посередництвом Єгипту та його президента Мухамеда Мурсі.

Загалом, 2012 рік став певною межею в останньому двадцятилітті щодо проблеми міжнародного визнання Палестини. Конференція в м. Осло розпочала новий період в історії

Палестинської національної адміністрації, а голосування в ООН та надання ПНА статусу країни-спостерігача завершило ще одну епоху дійсно безпрецедентного конфлікту новітньої історії. Не можна сказати, що цей конфлікт вичерпано, або навіть переведено в латентну стадію, навпаки, зі зміною геополітичних реалій змінилися і складові конфлікту. За період з 1993 по 2012 рр. проблема визнання Палестини увійшла в нову фазу свого розвитку, який характеризується задіянням політичних важелів впливу. Військовий фактор починає відігравати другорядну роль. Зміни принципів боротьби за визнання палестинським керівництвом призвело до помітних успіхів у цьому напрямі. Цей факт підтверджує те, що мало не вперше в історії конфлікту під час проведення операції з боку Ізраїлю ЦАХАЛ не наважився до проведення наземної операції, обмежившись лише повітряними ударами. Та навіть незважаючи на потужну лобістську та агітаційну компанію спрямовану проти Палестини, керівництво ПНА отримало для себе сприятливе рішення ООН щодо підвищення статусу цього територіально-політичного утворення, яке де-юре має статус незалежної держави, а де-факто все ж таки залишається підконтрольною Ізраїлю територією. Ця ситуація віддалено нагадує становище Ватикану та Італії, звісно, з виключенням фактору військової конфронтації.

**ПОСОЛЬСТВО НІМЕЧЧИНИ
В ЯПОНІЇ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ГЕРБЕРТА ФОН
ДІРКСЕНА (1933-1938 рр.)**

Розвиток німецько-японських відносин напередодні Другої світової війни можна прослідкувати крізь пожвавлення дипломатичної активності між державами. Цікавою є діяльність німецького посольства в Японії, очолюваного Гербертом фон Дірксенем. Фон Дірксен був уособленням німецької далекосхідної політики протягом 1933-1938 років.

Щоб вивести відносини між Німеччиною і Японією на новий щабель, фон Дірксен вже наприкінці 1933 року негайно відвідав анексовану японцями Маньчжурію, що було схвалено міністром закордонних справ Японії Кокі Хіроta в його неофіційному візиті в середині грудня 1933 року. Хіроta розповів йому також про прагнення уряду Японії після розвитку Маньчжурії, в яких розкриваються великі можливості для німецької економіки. Дірксен був дуже відданий цьому аспекту, адже налагодження економічних відносин у його роботі відігравало важливе значення.

У міністерстві закордонних справ та посольстві Німеччини в Москві, яке до того очолював фон Дірксен, було показано відверте роздратування оголошенням Дірксенем про зближення німецько-японських відносин, що було поворотним пунктом політики, яку він проводив у Москві. На додаток до цього, коли раніше в центрі німецької далекосхідної політики були переважно дружні відносини з Китаєм, у той час Радянський Союз був занепокоєний таким демонстративним актом, адже поїздка в Маньчжурію означає де-факто визнання статус-кво. Тому перед Гербертом фон Дірксенем стояла складна задача виведення німецько-японських відносин на якісно новий рівень.

До початку своєї дипломатичної місії в Токіо фон Дірксен був прийнятий у Берліні Гінденбургом і Гітлером, відвідав міністерство закордонних справ, мав зустріч з військовим міністром – генералом фон Бломбергом. Останній дав зрозуміти послу в Токіо, що бажання Гітлера встановити більш тісні відносини з Японією має служити компенсацією швидкому зростанню відчуженості у відносинах з Росією. Та обставина, що фон Дірксен до призначення послом в Японії був послом Німеччини в Радянському Союзі, не є випадковою, а скоріше за все була запланована Німеччиною. У березні 1933 року Японія вийшла з Ліги Націй, в цьому ж році, в жовтні, її приклад наслідувала і Німеччина.

Свою діяльність у Токіо фон Дірксен розпочав наприкінці 1933 року, очоливши німецьку дипломатичну місію, яка була однією з найменших серед посольств Німеччини на той час. Дипломатичний персонал, що його оточував, складався всього з п'яти вищих і кількох чиновників середнього класу. Також потрібно зважати на той факт, що спочатку було тільки Генеральне консульство в Осаці і консульство в Дайрені. І тільки в 1935 році з німецького посольства в Токіо виокремилися консулства в містах Мукден та Харбін. Консулом у Харбіні було призначено Карла Балзера.

Дипломатичний склад посольства Німеччини в Японії, очолюваного Гербертом фон Дірксеном, на початку 30-х років виглядав так. Два старших секретаря посольства – Кольб та Кнолль - були особливо цінними співробітниками фон Дірксена, оскільки досконало володіли японською мовою. Перший відав культурними справами, а другий виконував обов'язки комерційного секретаря. Список цивільного персоналу завершував фон Ецдорф, який був особистим секретарем фон Дірксена. Нобель і Кольб залишалися з Гербертом фон Дірксеном протягом усього терміну його служби в Токіо. Радником посольства був призначений Нобель, колега фон Дірксена по берлінському періоду роботи у Східному відділі.

У країні, де армія і флот відігравали важливу роль, людські якості і професійна кваліфікація військового та військово-морського аташе були особливо важливими. Військовим аташе посольства Німеччини був один з найвідоміших офіцерів німецької армії як з точки зору особистих якостей, так і кваліфікації – генерал Отт (до того генерал Отт був політичною «правою рукою» генерала фон Шлейхера, який був протягом п'яти років військовим міністром і відігравав провідну роль в переговорах з нацистами. Хоча Гітлер вирішив не змушувати Отта повторити долю генерала Шлейхера і генерала фон Бредова, що були вбиті 30 червня 1934 року, новий військовий міністр вважав за необхідне протягом декількох років тримати Отта подалі від очей Гітлера. Незважаючи на відчайдушні спроби повернутися до командування дивізією або армійським корпусом, оскільки він був природженим солдатом, Отту довелося залишатися на своїй напівдипломатичній посаді. Завдяки сильному характеру і здібностям він заслужив повагу японського генерального штабу, так само як і повагу дипломатичного корпусу. Військово-морським аташе було призначено капітана Веннікера, який чудово знав свою справу. Як капітан крейсера «Німеччина» під час першої стадії Другої світової війни він прославився завдяки своїм рейдам в Карибському морі. Потім він повернувся в Токіо на другий термін служби, де і залишався до самої капітуляції.

Отже, посольство Німеччини в Токіо на початку 1930-х років мало просту структуру, дипломатичний персонал був нечисельним. Але перед посольством стояла складна задача розвитку відносин між Німеччиною та Японією, для вирішення якої Герберт фон Дірксен з самого початку налагодив плідні стосунки з представниками міністерства закордонних справ Японії, особливо з Кокі Хіроta (який обіймав посади прем'єр-міністра та міністра закордонних справ Японії), з яким перебував у дружніх стосунках протягом усього строку перебування на чолі німецької дипломатичної місії.

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ОШИБКИ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКИХ ВЛАСТЕЙ В ЗАПАДНОМ РЕГИОНЕ ИМПЕРИИ КАНУНА БУРЖУАЗНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ

Исследовательская неразработанность или недоработанность вопросов политической жизни белорусской, правобережно-украинской и литовской деревни конца XVIII – первой половины XIX в. привела к ошибкам в обобщающей и учебной литературе, которые дезориентируют широкий круг учащихся. Ограничимся пока тремя характерными, ставшими уже традиционными, примерами.

Чрезвычайно прочным оказался тезис о сокращении крепостного населения в последние десятилетия перед отменой крепостного права по причине того, что якобы смертность в Беларуси превышала рождаемость.

Исследователи уже обращали внимание на временный рост помещичьего сектора в конце XVIII в. и уменьшение удельного веса крестьян помещичьих и принадлежащих духовенству (от 70-80 до 50-60 % среди всех жителей) на протяжении первой половины XIX в. Этот вывод в принципе подтверждают все статистические источники, и с ним нельзя не согласиться. Другое дело, что объяснение такому падению доли частновладельческих крестьян временами давалось под влиянием вульгарно-социологических искажений в советской исторической науке: утверждалось о якобы прямом «вымирании» крепостного крестьянства. В действительности же изменение соотношения между частновладельческими и государственными крестьянами (хотя первые в Беларуси всё же сохранили своё абсолютное преобладание) не могло произойти только за счет колебаний темпов натурального прироста разных слоёв населения и

урбанизации. Сокращение помещичьих и церковных крестьян шло главным образом через конфискации и секуляризации имений светских и церковных феодалов. Преимущественно этим можно объяснить тот факт, что в 1816-1858 гг. крестьяне Белорусско-Литовского региона составили более 30 % лиц, вышедших из состояния крепостной зависимости во всей империи. К середине XIX в. крестьяне бывших помещичьих и церковных вотчин численно преобладали в казённом сословии, а старостинские уже составляли меньшую его часть. Следовательно, именно рост числа государственных крестьян являлся важнейшим фактором уменьшения крепостного населения в Беларуси и этим подтверждал слабость феодально-крепостнической системы, её бесперспективность.

Что касается демографической динамики крестьянства вообще, то с конца 90-х гг. XVIII в. по середину XIX в. произошел, хоть и незначительный, но рост количества как всего населения, так и крестьянства.

Чрезмерным доверием к царским указам и правительственным распоряжениям (и даже проектам) можно объяснить распространение мифа о том, что после шляхетского восстания 1831 г. конфискованные и государственные имения раздавались русским дворянам и чиновникам.

Тогда задача нейтрализации шляхетской оппозиции обусловило поднятие на щит политики Екатерины II, что угрожало вообще исчезновением государственных крестьян в Литве, Беларуси и Правобережной Украине. 5 марта 1832 г. Комитет по делам западных губерний принял утвержденное впоследствии императором «Положение об отдаче конфискованных в западных губерниях имений в столетнее арендное владение или потомственное». Однако, этот так называемый закон о ленных майоратах был почти не реализован. В 1835-1839 гг. П. Д. Киселёв, в руках которого оказалось управление конфискованными имениями, исследовав их положение, пришел к выводу, что план образования майоратов не может быть успешно реализован

па причине раздробленности небольших владений. Он принял энергичные меры к отмене этого плана. Против курса Киселёва решительно выступили киевский Д. Г. Бибиков и виленский Ф. Я. Миркович генерал-губернаторы, которые потребовали неотложной передачи конфискованных и всех арендных казённых имений «коренным русским дворянам в виде майоратов». В ходе развернувшейся полемики Киселёв убедил Николая I, что осуществление плана создания майоратов, кроме убытков казны, вызовет всеобщее возмущение крестьян и подорвет их «привязанность к правительству». Указ 23 июня 1846 г. зачислял в состав государственных имуществ все конфискованные имения с населявшими их крестьянами.

В учебной литературе встречаются констатации, что инвентарная реформа 1840-х – 1850-х гг. была осуществлена на территории Беларуси только в 1/10 части помещичьих имений. В действительности на протяжении 1846-1848 гг. обязательные инвентари были введены во всех помещичьих имениях западной и центральной Беларуси (Виленская, Гродненская и Минская губернии). В восточной Беларуси (Витебская и Могилевская губернии) этот процесс затянулся и реально охватил примерно десятую часть имений. Отсюда видна полная несостоятельность распространения итогов реформы в восточной части, называемой тогда Беларусью, на центральную и западную, которая носила ещё название Литва.

**ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ
НАЧАЛЬНОГО И СРЕДНЕГО ЗВЕНА ДЛЯ ТРУДОВОЙ
ШКОЛЫ ДАГЕСТАНА: ОПЫТ И ПРОБЛЕМЫ
МЕЖВОЕННОГО ПЕРИОДА (1920-1941 гг.)**

Приступая к строительству Единой трудовой школы после окончания Гражданской войны, молодая республика России оказалась перед одной из важнейших проблем, необходимой для успешного развития системы образования, – кадрового обеспечения.

Для Дагестана, одного периферийных регионов страны, проблема кадрового обеспечения новой общеобразовательной школы приобрела в те годы особую актуальность. Провозгласив светский тип образования, советская власть поставила Дагестан в данном вопросе в очень трудное положение. Дело в том, что в самой республике к началу мирной жизни учителей для светских школ не готовило ни одно учебное заведение. Открытая до начала бурных событий первой четверти XX века в Темир-Хан-Шуре (центр Дагестанской области, ныне город Буйнакс) учительская семинария с установлением власти правительства А. И. Деникина в 1919 г., прекратила свое существование. К тому же, преобладающее большинство педагогов светского профиля, представленные в Дагестане разными этносами Российской империи (русские, украинцы, белорусы, грузины, армяне, татары, латыши, немцы и т. д.) в условиях военного времени покинули школу. Учителя из числа этнических дагестанцев составляли не больше нескольких десятков человек.

Единственным выходом в этой ситуации оказалась подготовка учителей для трудовой школы через краткосрочные курсы. Такую форму обеспечения педагогическими кадрами общеобразовательные учебные заведения наладили вскоре после установления

советской власти в Дагестане. В летние месяцы 1920 г. курсы подготовки учителей открылись в Темир-Хан-Шуре. Но их работа из-за организационных и иных причин практически оказалась неудачной, а всех выпускников пришлось в последующем переучивать.

Тем не менее, система краткосрочной (от 1 до 3 месяцев) и долгосрочной (до 1 календарного года) курсовой подготовки учителей для Единой трудовой школы Дагестана продолжала действовать все годы межвоенного периода. Она приобретала особую актуальность в случаях необходимости резкого увеличения числа педагогических кадров, возникающих в связи с выполнением важнейших установок государства по развитию системы просвещения в стране и республике.

Подготовка учителей для школ Дагестана со средним профессиональным образованием началась с открытием в 1922 г. в г. Буйнакске педагогического техникума – первого средне-специального учебного заведения республики. В 1923 г. педтехникум открывается в Дербенте. При наборе контингента учащихся в самом древнем городе России возникла проблема с привлечением девушек. Из-за сопротивления родителей, первые девушки-студентки в педтехникуме Дербента появились в 1925 г., т. е. на третий год после открытия. В 1931 г. педтехникум открывается в г. Хасавюрт.

К началу 1940/41 учебного года в Дагестане вместе с возникшими в сельских районных центрах (Кумух, Хунзах, Сергокала) функционировали 8 педучилищ.

С 1935 г. при педучилищах Дагестана открываются заочные отделения. К 1940 г. включительно они выпустили 254 специалиста со средним специальным образованием для ведения учебной и воспитательной работы в школах республики. Позже всех (в 1937 г.) заочное отделение открывается во II Буйнакском педучилище. По данным на январь 1940 г., в школах республики работали 12 его выпускников.

Широко развернулась работа по подготовке учителей для довоенного Хасавюртовского района через заочное обучение. На 1 января 1940 г. по такой форме в педучилище г. Хасавюрт занимались 412 человек.

Анализ показывает, что система подготовки педагогических кадров для трудовой школы Дагестана через курсы и педучилища в межвоенный период оставалась основной в обеспечении общеобразовательных учебных заведений республики учительскими кадрами. И, естественно, работа педагогических курсов и училищ не была лишена недостатков, упущений и их можно свести к трем основным моментам – недостаточный уровень организации учебного и воспитательного процесса, слабая материальная база и невысокая квалификация преподавателей. Все это напрямую отражалось на выпускниках учебных заведений начального и среднего звена, готовивших учителей для школ республики.

Сказанное можно подтвердить следующими фактами. В школах Дагестана в 1938/39 учебном году работали 4743 учителя. Из 2597 учителей начальных школ аттестационные комиссии присвоили звание учителей только 316 или 12,2 процентам. Из 2146 педагогов начальных классов неполных средних и средних школ республики это звание имели 193 учителя, или 9,0 процента. На указанное время в школах Дагестана работали более 2800 (59,0 %) учителей, вообще не имевших педагогического образования.

Подытоживая сказанное, отметим, что в межвоенный период в Дагестане сложилась система подготовки учителей на курсах и педучилищах, но она оказалась еще слабой.

РОЛЬ І МІСЦЕ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В УКРАЇНІ

Пряма залежність темпу демократичної трансформації від рівня залученості громадян до реальних процесів прийняття політичних рішень загальновідома. За таких умов в Україні чільне місце у демократичній ієрархії політичних відносин набуває *громадська думка*. Сучасні проблеми функціонування політичної системи в Україні вимагають пошуку їх вирішення. Вироблення наукових підходів до аналізу місця і ролі громадської думки у процесі становлення інституту громадянськості, який сприяє оптимізації функціонування політичної системи, зумовило обрання авторкою теми цього дослідження. Досвід сучасних демократичних політичних систем свідчить, що однією з фундаментальних основ, на яких побудовані ці системи, є суверенна громадська думка. *Громадська думка* – це сукупність уявлень, оцінок і суджень, що їх поділяє більшість чи принаймні значна частина населення стосовно проблем, подій чи фактів дійсності в конкретній соціальній ситуації. Громадська думка – це особливий стан масової свідомості, спільне розуміння громадянами значущих для них явищ, подій і процесів. Відомо, що активне громадянське суспільство – це потужна сила, що привертає увагу до суспільних проблем та допомагає знайти шляхи їх розв’язання. Висловлюючи свою думку, беручи активну участь у громадсько-політичних рухах, громадяни мають змогу покращити якість життя і зробити внесок у розвиток держави та в процес створення відповідального та впливового суспільства. Саме розвинені інститути громадянського суспільства є тим чинником, що допомагає державній владі визначити та розв’язати актуальні проблеми суспільства. Громадська думка –

це не просто «стан масової свідомості», «колективного почуття», це один із найважливіших механізмів соціальної взаємодії осіб. Нормальне функціонування будь-якого об'єднання людей неможливе без формування спільного уявлення про загальні речі, без спільних оцінок певних явищ, подій, визначення спільних норм поведінки, практичних шляхів вирішення нагальних проблем. Подолання відчуження, налагодження тісних зв'язків із суспільством, зокрема через механізми формування й урахування громадської думки про соціальні проблеми, є однією з головних вимог соціальної орієнтації економіки і свідченням розвитку демократії. Завдяки діагностично-оцінній, виховній та управлінській функціям, громадська думка, проникаючи в усі сфери життєдіяльності суспільства: виробничу, політичну, правову, етичну, релігійну, моральну, наукову – і, виконуючи названі (а насамперед *оцінну*) функції, є дієвим елементом соціального контролю. Це публічний вид соціального контролю, що потребує легалізації поведінки людей, подолання анонімності. Особливістю громадської думки є те, що носіями і виразниками громадської думки є люди – соціальні групи, організації, окремі особи, які під ідеологічним впливом чи стихійно формують загальну думку.

Оскільки основними *методами* формування громадської думки є наслідування, вплив авторитету, навіювання тощо, а основними *способами* формування громадської думки є міжособистісне спілкування, засоби масової інформації, політична пропаганда, зростає підвищений попит на вироблення наукових підходів до врахування цих процесів в умовах сучасних викликів. У вітчизняній науковій літературі проблема місця і ролі громадської думки в державному управлінні розроблена ще недостатньо. Серед українських дослідників, чиї праці присвячені цій проблемі, можна виокремити В. Л. Оссовського, А. А. Ручку та ін. Фундаментальні праці випустили російські та зарубіжні вчені – Б. А. Грушин, О. І. Іванов, В. Б. Житенев, Р. А. Сафаров, Ф. Х. Мухаметшинін, Р. Кульчер, С. Квятковський

та ін. Загальноприйнятою у науковому світі на сьогодні є концепція громадської думки Волтера Ліпмана. Ця концепція вважається класичним підходом до розуміння принципів її формування. Головною конструкцією в концепції Ліпмана є поняття ілюзорного середовища – сфера, що оточує індивіда, посередник між ним і світом. Це середовище, нівелює здатність сприймати світ, у тому вигляді, в якому він існує насправді. Складовими ілюзорного середовища є стереотипи, міфи, та спрощені моделі. Існування подібного середовища Ліпман пояснює, через те, що людина не здатна досягнути широкий спектр інформації, що вирує у світі. Людина спроможна залишатись компетентною у виключно обмеженій кількості галузей знань. Інтерпретуючи Ліпмана, слід зазначити: обмеженість, що детермінує риси меншовартості індивіда є привілеєм для суспільства в цілому. Саме в цьому і міститься значущість громадської думки для демократії. Короткий дискурс вищезазначеного полягає у тому, що коли індивід більш компетентний у певному питанні, ніж інший, відповідно його думка становить більшу користь для громадськості, це ніяким чином не пригнічує думку іншого, про те для суспільства цінніснішою залишається думка компетентного. Відштовхуючись від цього, Ліпман закликає кожного знайти ту категорію, у якій він буде обізнаний, що принесе суспільству більшу користь. Громадську думку вивчають за допомогою опитувань, спостережень, аналізу документації, а також колективних обговорень. У процесі вивчення громадської думки ставиться завдання визначати не тільки оцінне ставлення людей, а й їхні судження щодо ефективних способів розв'язання певної проблеми, удосконалення структури об'єкта, поліпшення умов, раціоналізації дій тощо. Наукове ж знання, на якому ґрунтується справді наукове управління, – це результат систематизації розрізнених даних із виявленням закономірних зв'язків між фактами і подіями. Лише після такої обробки громадська думка може надати органам влади інформацію, що має якості наукового знання. Якою ж

мірою державна влада в Україні спирається на громадську думку? Дати точну і повну відповідь на це запитання досить складно, оскільки тривалий час не проводились широкі опитування представників державної влади із зазначеної проблеми.

Виокремлено два типи відносин влади і громадської думки: патерналістський і заснований на принципах соціального партнерства. Система соціального партнерства між владою і громадською думкою за сучасних умов має такі риси: вона дає можливість вирішувати суперечливі питання не шляхом страйків і на барикадах, а за столом переговорів, шляхом компромісу і взаємного погодження, урівноваження інтересів різних соціальних груп населення. Нормою взаємовідносин владних структур і громадської думки є її врахування у процесах управління на всіх його стадіях. При цьому врахування громадської думки при прийнятті управлінських рішень носить не випадковий характер, а здійснюється цілеспрямовано і систематично. Таким чином, використовуючи громадську думку як критерій розвитку демократії, можна дійти таких висновків: існуючі в Україні інститути прямої демократії не дають можливості громадянам цілком здійснювати свої управлінські функції; відзначається слабка взаємодія представників влади з громадською думкою, що виражається в низькій інформованості владних структур про стан громадської думки, а тому її не враховують при прийнятті політичних рішень. Звідси випливає, що українське суспільство перебуває ще далеко від моделі «соціального партнерства», а, отже, не може бути й мови про наявність в Україні демократичної політичної системи. Трансформаційні процеси в Україні дають надію на створення нового бачення щодо місця і ролі громадської думки в становленні інституту громадянськості та прийнятті політичних рішень. Важливим є створення законодавчої бази, яка б гарантувала обов'язкове систематичне вивчення громадської думки та зобов'язувала владні структури приймати рішення з урахуванням волі та інтересів громадськості.

**ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ШВЕЦІЯ
(2000-2011 рр.)**

Швеція – це дев'ятимільйонна країна на півночі Європи. Розтягнувшись більш ніж на дві тисячі кілометрів із півночі на південь, вона не залишила своїм мешканцям іншого вибору, як навчитися спілкуватися один з одним на відстані, а потім навчити цьому і всіх інших. Проте чи має інтереси комунікабельна та економічно заможна Швеція в Україні? І якими вони є?

Однією з найбільш перспективних сфер українсько-шведського двостороннього співробітництва є енергетична галузь, зокрема – використання відновлюваних джерел енергії, енергозбереження, у яких Швеція є безумовним світовим лідером (в енергетичному балансі країни 26 % припадає на відновлювані джерела), з огляду на необхідність здійснення модернізації енергетичного сектору економіки України, спрямованої, перш за все, на впровадження новітніх технологій, збільшення ефективності існуючих потужностей. Значний потенціал співпраці є в галузях використання відновлювальної енергії, зокрема, у контексті утилізації та переробки відходів, запозичення Україною відповідного досвіду та передових технологій шведських компаній, а також у телекомунікаційній галузі, сферах енергозбереження та захисту довкілля, ядерної безпеки, використання біопалива тощо. Україна та Швеція мають значні можливості щодо розвитку співпраці в промисловому секторі (енергетичне, важке та транспортне машинобудування, виробництво електронних компонентів і впровадження інформаційних технологій) та агропромисловій сфері (виробництво харчових продуктів, різноманітної сільськогосподарської продукції, зокрема овочів та масел, вирощування худоби).

Слід зазначити, що саме ці сфери складають основу Стратегії співробітництва з Україною на 2009-2013 рр., що була затверджена Урядом Швеції в грудні 2008 року. Стратегія також передбачає надання Швецією Україні технічної допомоги в розмірі близько 25 мільйонів доларів США щорічно на реалізацію проектів у сферах раціонального використання енергетичних ресурсів та збереження довкілля, а також демократичних перетворень, зокрема, у питаннях євроінтеграції.

Швеція є найбільшим скандинавським торговельно-економічним партнером України в Північній Європі. Співробітництво між Україною та Королівством Швеція протягом останніх років динамічно розвивається. За результатами 2008 року, обсяги двосторонньої торгівлі товарами та послугами збільшилися в 5,4 рази, порівняно з 2000 роком (188,5 мільйонів доларів США), і склали 1009,9 мільйонів доларів США.

За даними Державної служби статистики України, у 2011 р. загальний обсяг торгівлі України зі Швецією (товари та послуги) досяг 917,4 мільйонів доларів США, що на 44,1 % більше, порівняно з 2010 р. При цьому український експорт до Швеції становив 138,9 мільйонів доларів США (зростання на 17,5 %, порівняно з 2010 р.), а імпорт – 778,5 мільйонів доларів США (на 50,1 % більше, порівняно з 2010 р.).

Основними статтями в структурі імпорту України зі Швеції є: папір та картон – 23,7 %, електричні машини та устаткування – 18,7 %, котли, машини, апарати і механічні пристрої – 12,5 %, сільськогосподарська продукція – 4,9 %. Ключовими позиціями експорту товарів з України до Швеції є: чорні метали – 22,3 %, текстильна продукція – 19,3 %, деревина і вироби з деревини – 9,0 %, сільськогосподарська продукція – 5,7 %.

Обсяг шведських інвестицій в економіку України за останні роки суттєво збільшився, і станом на 31 грудня 2011 року склав 1744,0 мільйонів доларів США. Шведські прямі інвестиції в економіку України становлять 3,5 % від загального обсягу іноземних інвестицій. За цим показником, Швеція, випереджаючи на дві

позиції США, посідає стале восьме місце в переліку країн, що здійснюють інвестиції в економіку України. Основними сферами інвестування є: фінансовий сектор, виготовлення побутової техніки, обробка харчової сільськогосподарської продукції, пакування, обробка металу, виготовлення машинобудівних товарів тощо.

Кількість зареєстрованих в Україні підприємств зі шведським капіталом перевищує сто. Найвідомішими з них є: «Ericsson», «Chumak», «Oriflame», «SEB Bank», «Swedbank», «Tetra Pak», «Skania», «SKF» тощо. Значне збільшення обсягів шведських інвестицій в економіку України зумовлено привабливістю банківської сфери. Багато шведських компаній та банківських організацій успішно здійснюють в Україні свою діяльність, розширюючи свої виробничі потужності на українському ринку. У цьому зв'язку заслуговує на увагу діяльність таких банківських інституцій, як «CEB» («Skandinaviska Enskilda Banken») та «Сведбанк», які мають намір у подальшому розширити свою присутність у цій важливій сфері, особливо в контексті створення дочірніх структур у різних регіонах України.

Однією з найуспішніших шведських компаній в Україні є харчова компанія зі стовідсотковим шведським капіталом – «Чумак» (швед. Tjumat), штаб-квартира якої знаходиться в м. Каховка Херсонської області. Це сьогодні одна з найбільших компаній харчової промисловості України, котра була заснована в 1996 році двома молодими шведськими підприємцями Йоханом Боденом і Карлом Стуреном, за фінансової допомоги Ханса Раузінга – засновника компанії «Tetra Pak», компанії-лідера з виробництва пакування для продуктів харчування.

Компанії «Альфа Лаваль» та «ABB» беруть участь у реалізації низки проєктів щодо модернізації систем теплопостачання з використанням енергоефективних технологій, зокрема в містах Рівне, Тернопіль, Лубни.

Урядом Швеції прийнято рішення про включення України до проєкту «Marketplace – Baltic Region». Цей проєкт, що

реалізується Шведською торговою радою та Асоціацією шведських торгових палат у рамках програми «Балтійський мільярд», спрямований на сприяння розвитку економічних зв'язків із країнами балтійського регіону, до яких тепер підключено й Україну. Для українських підприємств це відкриває можливості безкоштовного отримання різноманітної ділової інформації, ряду консультативних послуг та розміщення своїх ділових пропозицій у спеціалізованій базі даних Торгової палати Швеції.

Шведським агентством міжнародного розвитку «СІДА» («Swedish International Development Cooperation Agency») реалізуються в Україні 24 проекти технічної і експертної допомоги. 30 проектів уже успішно завершено. Серед прикладів найбільш успішних із них – проект щодо модернізації системи водоочищення у Львові, здійснюваний спільно зі Світовим банком (внесок Швеції – 6 мільйонів доларів США), проект підвищення ефективності енергопостачання в Києві (1,2 мільйонів доларів США), розвиток сільськогосподарського бізнесу і фермерства (1 мільйон доларів США) тощо.

Таким чином, торговельно-економічне співробітництво між двома країнами із 2000-го року розвивається по висхідній і відзначається збереженням тенденції неухильного зростання. Має місце також нарощування обсягу шведських інвестицій в економіку України. Проте негативною рисою двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Швецією залишається дисбаланс між обсягами експорту й імпорту, який постійно зростає. Також існують деякі серйозні проблеми в двосторонніх відносинах, такі як:

1. Проблема ускладненої процедури сертифікації української продукції для реалізації у Швеції.
2. Проблеми оформлення документів для шведських інвесторів в Україні.
3. Проблема повернення ПДВ компаніям зі шведськими інвестиціями, які експортують виготовлену в Україні продукцію.

4. Окрім того виникають питання щодо затримок вантажів під час проходження митного контролю на кордоні України та Європейського Союзу.

Ці проблемні питання, або по-іншому – реальні перешкоди на шляху побудови міцного економічного діалогу, залишаються відкритими і потребують серйозного та невідкладного вирішення. Адже, як наголосив керівник Головного управління з питань міжнародних відносин Адміністрації Президента Андрій Гончарук під час березневої зустрічі 2012 року із Надзвичайним та Повноважним послом Королівства Швеція в Україні паном Стефаном Гуллгреном: «Швеція – важливий партнер України в Європейському Союзі, один із найбільших іноземних інвесторів в економіку нашої держави», і тому Україна зобов’язана все робити для поглиблення співпраці та розширення прямих ділових контактів між українськими і шведськими підприємцями.

НАЦІОНАЛЬНЕ РАЙОНУВАННЯ В УКРАЇНІ В 20-30-ті рр. XX ст. ЯК ДОСВІД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Загальна соціально-економічна та політична криза в Україні по завершенні громадянської війни наочно продемонструвала нестійкість радянської влади, незважаючи на військову перемогу. Із введенням у березні 1923 р. нового адміністративно-територіального поділу України з укрупненням волостей у райони, а повітів – в округи в республіці склалася чотириступенева система управління (центр-губернія-округа-район). Проведена поспіхом реформа не враховувала ані національний склад мешканців, ані історичні форми господарювання. Покращенню значно зіпсованих стосунків влади з національними спільнотами та деякому задоволенню їх соціально-економічних та національно-культурних потреб повинна була сприяти розпочата у 1923 р. політика коренізації, одним із параметрів якої стало виділення національних адміністративно-територіальних одиниць.

Першими, створеними в Україні в 1924 р. національними районами стали німецькі. Невідкладність заходів щодо ліквідації системної кризи в німецьких поселеннях України та активний й цілеспрямований захист їхніми мешканцями, особливо менонітами, своїх прав змусили державу піти на екстрене здійснення національного районування разом із прискоренням землевпорядних робіт та одночасним проведенням переселенських заходів.

Політичним лідерам України необхідно було пов'язати адміністративну анархію «знизу» із запропонованою в 1921 р. московським Держпланом з ініціативи В. Леніна ідеєю економічного районування, що розглядалося як основа не тільки господарської діяльності, але й адміністративного поділу всього радянського простору. Ще в ході проведення адміністративно-територіальної реформи 1923 р. висувалися пропозиції

остаточно покінчити з дореволюційним поділом, ліквідувавши губернії. У 1925 р. республіканське керівництво погодилося з ліквідацією губерній і в Україні встановилася триступенева система управління (центр-округа-район). Ліквідація губерній, як і попередні радянські адміністративно-територіальні зміни в Україні, пройшла поспіхом і, попри сподівання республіканського керівництва, не сприяла здешевленню радянського апарату та призвела до нагромадження чергової адміністративно-територіальної реформи на проведення національного районування.

За спільності державних установлень в національному районуванні при практичній реалізації проглядається певна специфіка. Якщо активна позиція німецьких поселенців у справі захисту своєї самобутності і наявність значних масивів населення, що проживало компактно, сприяли першочерговому створенню в республіці саме німецьких національних районів, то серед деяких національних груп нерідко була інша послідовність. Так, єврейське національне районування почалося з утворення не районів, а сілрад на базі старих єврейських колоній і містечок; райони, через дисперсність оселення, були виокремлені пізніше при реалізації неоднозначної за наслідками програми переселення євреїв на землю. Своярідність ситуації в національних районах полягала в тому, що при включенні до їх складу інонаціональних сільських і селищних рад по відношенню до них треба було здійснювати весь комплекс заходів, пов'язаних із запровадженням політики коренізації. Надзвичайною була проблема мовної підготовки кадрів, що вимагала знання мови більшості населення району на районному рівні, української мови для віносин із вищестоящими органами та відповідної мови при включенні до складу району інонаціональних адміністративно-територіальних одиниць.

За вимоги максимальної централізації управління вирішено було зміцнити районну ланку управління, яка відігравала особливу роль у кампанії суцільної колективізації. Постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 2 вересня 1930 р. округи були ліквідовані, а

райони перейшли під безпосереднє керівництво центру. Установлення в Україні двоступеневої системи управління (район-центр), усупереч сподіванням радянського керівництва, відчутно ускладнило оперативність управління. У лютому 1932 р. керівництво України отримало згоду Кремля на створення п'яти областей, які за територією майже вдвічі перевищували колишні губернії, що встановило в республіці триступеневу систему управління (центр-область-район). Значні розміри створених областей виявилися гальмом для ефективного налагодження управлінської вертикалі, що поставило питання про їхнє розукрупнення. Ці процеси торкнулися і національного районування із ліквідацією «небажаних» для влади районів за одночасного утворення при розукрупненні нових районів із національним статусом. Національні райони все активніше використовувалися владою як засіб політичного контролю та зручний плацдарм для масових репресій. А використання їхнього потенціалу виявилось низькоефективним через перетинання двох напрямних: національного районування і розтягнутої в часі (із 1923 до 1939 рр.) реформи дореволюційного адміністративно-територіального поділу, проведеної в «найгіршому з усіх можливих її варіантів» за відвертої вторинності першої складової.

УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТИЧНА СИМВОЛІКА У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ІДЕАЛІВ

Аналіз стану сучасної політичних реалій в Україні дозволяє зазначити, що за останні роки значно оновилися цінності, навички, орієнтації, методи та прийоми політичної діяльності, де особливе місце посідає політична символіка.

Дослідження природи, змісту політичних символів має теоретичне і практичне значення. До проблеми визначення поняття «символ» зверталися мислителі різних епох. Вони зійшлися на твердженні, що символи служать для ідентифікації певної спільності, є засобом регуляції соціальної поведінки і мають суспільно-політичний характер.

Політична символіка – це мова політики, носій прагнень та інтересів тієї чи іншої політичної сили. З іншого боку, будучи невід’ємною частиною політичної культури, політичні символи єднають маси, впливаючи на свідомість людей, політичну поведінку та переконання.

Особливо роль політичних символів зростає в період політичних криз, політичних акцій, передвиборчих перегонів, референдумів. Саме тоді політичні символи виступають важливим елементом впливу на свідомість кожного окремого індивіда і населення в цілому.

Класифікувати політичні символи можна так:

- національно-державна символіка;
- пам’ятники політичним діячам, історичним подіям;
- нагороди та відзнаки;
- політична топоніміка;
- політичні заходи;
- наочна агітація, політична реклама;
- політична мова;
- люди як політичні символи тощо.

Можна з упевненістю відмітити, що політична символіка є однією з найважливіших складових політичної культури, що сприяє згуртуванню соціуму, формуванню суспільної поведінки. Завдяки своєму специфічному впливові на свідомість людини, значення політичних символів у політичному житті зростає. Вони беруть участь у формуванні знань, переконань та оцінок щодо перебігу політичного процесу та політичних акторів; спрощують відображення політичних реалій; роблять політичну сферу доступнішою для розуміння; формують громадську думку.

ЕТАПИ ВЗАЄМОДІЇ КИЇВСЬКОГО ТА ЖЕНЕВСЬКОГО ОСЕРЕДКІВ «КОМІТЕТУ 12-ТИ» «СТАРОЇ ГРОМАДИ»

Важливим явищем суспільно-політичного життя Російської імперії останньої чверті XIX ст. була діяльність українських громад. Учасники цих організацій активно працювали як на теренах підросійської України, так і поза її межами, включаючи Австро-Угорщину, Швейцарію, Румунію, Болгарію та інші європейські країни. Особливий науковий інтерес становить київська «Стара Громада», оскільки група її представників у різний час перебувала за кордоном. У Швейцарії діяв женевський осередок старогромадівців, центральною фігурою якого був М. П. Драгоманов.

Зміст та умови своєї зарубіжної національно-політичної та культурної роботи «Стара Громада» визначила в загальних рисах у вересні 1875 р. на зборах дванадцяти впливових діячів, яких М. Драгоманов називав «славним комітетом 12 на Подолі», «комітетом ініціативи». Ініціативний комітет, хоч і був відповідальним за організацію й фінансування зарубіжної місії М. Драгоманова, формальних повноважень не набув через організаційно-програмну аморфність громадівського руху. У подальшому при вирішенні важливих питань, пов'язаних із видавничою діяльністю М. П. Драгоманова, право голосу мали й інші старогромадівці. Повний склад «Старої Громади» наприкінці 1875 р. налічував 55 чол.

Щодо питання персонального складу «Комітету 12-ти» в історіографії відсутня загальноприйнята точка зору. Аналіз наукових джерел і літератури дозволяє стверджувати, що до складу «Комітету 12-ти» належали: В. Б. Антонович, В. Л. Беренштам, Ф. К. Волков (Вовк), М. П. Драгоманов, П. Г. Житецький, М. І. Зібер, М. В. Ковалевський, О. І. Лоначевський-

Петруняка, К. П. Михальчук, В. П. Наumenко, Ю. Ю. Цвітківський, Я. М. Шульгін. Це були різнобічно обдаровані представники демократичної інтелігенції, які самовіддано боролися за кращу долю України і проявили себе як у національно-політичній, так і в культурній сферах.

Згодом за різних обставин і в різний час М. Драгоманов, Ф. Вовк, М. Зібер стали політемігрантами, однак продовжували співпрацю зі «Старою Громадою», пов'язану з пропагандою громадівських ідей та науково-публіцистичною роботою. Оскільки центром української політичної еміграції, що об'єднувалася навколо М. Драгоманова, на тривалий час стала Женева, пропонуємо назвати вищезазначену групу трьох старогромадівців женевським осередком «Комітету 12-ти».

Члени київського осередку «Комітету 12-ти» у подальших ділових стосунках із М. Драгомановим виступали, як правило, від імені «Старої Громади» у цілому, оскільки рішення приймалися за участю й інших старогромадівців.

Еволюція співпраці київського та женевського осередків «Комітету 12-ти» «Старої Громади» пройшла три основних етапи: 1) осінь 1875-1879 рр.; 2) 1880-1883 рр.; 3) 1884 – лютий 1886 рр. Перший етап характеризується активною участю «Старої Громади» у видавничих справах М. П. Драгоманова. Із 1880 р. починається поступова ревізія домовленостей 1875 р. окремими учасниками ініціативного комітету, що призвело на початку 1884 року до фактичного скасування «Старою Громадою» доручення М. П. Драгоманову вести пропаганду українства як національно-політичного руху.

Поглиблення розбіжностей між двома основними центрами громадівського руху впродовж наступних двох років завершилося на початку 1886 р. формальним рішенням більшості членів товариства відмовитися від продовження закордонної літературно-політичної роботи. Лист до М. П. Драгоманова з цим повідомленням підписало вісім старогромадівців, серед яких були, очевидно, й учасники «Комітету 12-ти», які на той час мешкали

у Києві – В. Антонович, П. Житецький, В. Науменко, К. Михальчук, О. Лоначевський-Петруняк. М. Ковалевський, після гострого конфлікту з П. Житецьким, на знак протесту вийшов зі складу «Старої Громади», зосередившись на організації грошової допомоги М. Драгоманову. Я. Шульгін, у силу своїх політичних переконань був, очевидно, на боці М. Ковалевського. На той час чисельність «Старої Громади» у Києві скоротилася приблизно до 11-ти чол., а після майже одночасного виходу М. Ковалевського та В. Антоновича – до дев'яти і впродовж чотирьох наступних років діяла в такому складі.

Не погодившись із новими програмними настановами «Старої Громади», М. П. Драгоманов у 1889 р. виїхав до Софії. Майже на два роки раніше Женеvu залишив Ф. К. Вовк, який емігрував до Франції і відійшов від активної громадсько-політичної діяльності. М. І. Зібер, який через хворобу втратив тісний зв'язок зі «Старою Громадою», у 1884 р. у тяжкому психічному розладі був перевезений до Ялти, де й помер через чотири роки.

У цілому, діяльність київського і женеvського осередків ініціативного «Комітету 12-ти» «Старої Громади» відіграла важливу роль в історії громадівського руху, а результат еволюції взаємодії між ними висвітлив проблеми формування української політичної еліти, що потребували свого вирішення.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ВНЕДРЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ БЕЗОПЛАТНОЙ ПРАВОВОЙ ПОМОЩИ В УКРАИНЕ

Целью данного исследования является рассмотрение основных направлений внедрения международных стандартов бесплатной правовой помощи в Украине. В ходе работы автором исследовались некоторые особенности существующих международных стандартов и стандартов Европейского Союза в области предоставления бесплатной правовой помощи. Для достижения цели исследования автором были использованы сравнительно-правовой, системный, структурный, а также некоторые другие методы исследования.

По мнению автора, за период с 2011 по 2013 годы в Украине произошли кардинальные изменения системы бесплатной правовой помощи. Так, 6 июня 2011 года был принят Закон Украины «О бесплатной правовой помощи», основа для принятия данного Закона являлись ст. 59 Конституции Украины и Концепция формирования системы бесплатной правовой помощи в Украине, утвержденная 9 июня 2006 года Указом Президентом Украины.

Учитывая опыт ЕС, США, и некоторых других государств, автор считает необходимым определить некоторые основные направления дальнейшего внедрения международных стандартов и государственных гарантий в сфере предоставления бесплатной правовой помощи, которые будут способствовать формированию единой системы предоставления бесплатной правовой помощи в Украине:

- 1) определить взаимоотношения и распределение обязанностей между разными государственными органами – Министерством юстиции, его территориальными управлениями и органами местного самоуправления – в управлении деятельностью по

предоставлению первичной правовой помощи, а также порядок координации действий между этими органами;

2) система первичной правовой помощи, которая должны быть разработана в Украине, должна основываться как на государственных (созданных государством), так и на частных субъектах предоставления правовой помощи, например, на сетях центров неправительственных организаций, юристах, специализированных неправительственных организаций, юридических клиниках и т. п.;

3) государству необходимо развивать и поддерживать деятельность юридических клиник. Поэтому, принятие проекта Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» (относительно определения статуса юридических клиник как субъектов предоставления бесплатной первичной и вторичной правовой помощи), по мнению автора, устранил пробелы в регулировании деятельности юридических клиник при высших учебных заведениях Украины юридического профиля как субъектов предоставления бесплатной правовой помощи, расширит круг субъектов предоставления бесплатной первичной правовой помощи и бесплатной вторичной правовой помощи, определенных Законом Украины «О бесплатной правовой помощи», а также положительно будет оказывать содействие в доступе большей части населения нашего государства к бесплатной правовой помощи (в частности, в реализации физических лицами права на представление интересов в судебных заседаниях);

4) по результатам обзоров преимуществ и недостатков разных механизмов предоставления бесплатной правовой помощи Кабинету Министров Украины следует разработать, в сотрудничестве с другими заинтересованными сторонами – органами местного самоуправления, Ассоциацией адвокатов Украины и гражданским обществом – согласованную национальную политику относительно государственной и негосударственной первичной правовой помощи;

5) если необходимо сэкономить ресурсы на предоставление первичной правовой помощи, то право на первичную правовую помощь можно дифференцировать в зависимости от разных видов первичной правовой помощи, например, первичный совет, углубленная консультация и (или) помощь, а также в зависимости от субъекта предоставления такой помощи;

6) при подготовке предложений относительно финансирования первичной правовой помощи Кабинету Министров Украины следует провести инвентаризацию сфер, где можно обеспечить экономию благодаря предоставлению такой помощи. Направленные на сокращения расходов творческие подходы к финансированию первичной правовой помощи, которые используются в других странах, следует изучать на предмет возможности их применения в Украине.

ЗМІСТ

Іванов М. С. Ціннісні аспекти сучасних політичних та соціально-економічних трансформацій в Україні	1
Шевчук О. В. Зовнішньополітичні пріоритети адміністрації Б. Обама в Азійсько-Тихоокеанському регіоні	4
Тригуб О. П. Миротворчість РПЦ у вирішенні арабо-ізраїльського конфлікту (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).....	8
Котляр Ю. В. Сакральная география как наука	10
Левченко Л. Л. Сучасний досвід підготовки фахівців у галузі архівної справи в університетах США	14
Шевченко Н. В. Медіатор між Україною і Заходом: Український науковий інститут Гарвардського університету (США).....	21
Баранов А. В. Политические трансформации постсоциалистических обществ в России и Украине: сравнительный анализ.....	26
Богданова Т. Є. Форум ІБСА в розвитку співробітництва Південь-Південь	29
Гайдай О. М. Участь Торгового Дому «І. Г. Харитоненко з сином» у Всесвітній виставці в Парижі 1900 року	32
Морозова О. С. «Українське питання» у польській періодиці...	35
Кульчицька О. В. Діяльність Української РСР по стримуванню міжнародної напруги в роки «холодної війни»	38
Гнатюк Т. О. Проблеми інтеграції репатріантів в українське суспільство	42
Соловійова А. С. Масове суспільство при тоталітарному і демократичному політичних режимах: порівняльний аспект....	46
Простова О. І., Бройченко О. В. Специфіка використання технологій ненасильницького супротиву в політичній діяльності	50

Славко Т. О. Інформаційне забезпечення реформи місцевого самоврядування	53
Вовчук Л. А. Консули іноземних держав в азовській торгівлі Російської імперії (XIX – початок XX ст.)	55
Хмель А. О. Середземноморська політика Іспанії в 2000-х роках.....	57
Брятко А. А. Світова фінансово-економічна криза: глобальні тенденції та українські реалії.....	60
Чебан С. Ю. Політичний діалог між Державою Ізраїль та Україною (2000-2013 рр.)	62
Черната Д. В. Енергетична проблема в трикутнику Україна – ЄС – Росія.....	65
Лимар М. Ю. Основні засади формування зовнішньополітичного курсу нової адміністрації Б. Обама.....	67
Полякова М. Є. Республіка Казахстан у зовнішній політиці України.....	69
Міхель Д. О. Європейські пріоритети – складова розвитку демократизації українського суспільства на шляху досягнення європейських стандартів та принципів	72
Гуцалова М. В. Досвід діяльності молодіжних організацій у країнах ЄС.....	74
Karaleu Y. Y. Integration progress in contexts of international financial reporting standards and international standards on auditing	76
Лушагіна Т. В. Концепція місцевого самоврядування в українській політичній думці кінця XIX – початку XX століття.....	79
Наконечний В. І. Історико-політичні аспекти формування системи українсько-польських міждержавних взаємовідносин.....	82

Звездова О. О. Перспективи врегулювання Придністровського конфлікту в контексті головування України в ОБСЄ.....	84
Вербицький В. І. «Обновленський» розкол Російської православної церкви в роботах радянського історика О. Шишкіна.....	86
Чернишов І. В. Проблема визнання Палестини в 2011-2012 рр.....	91
Білоконь А. О. Посольство Німеччини в Японії під керівництвом Герберта фон Дірксена (1933-1938 рр.).....	94
Сосно В. А. Исследовательские ошибки аграрной политики российских властей в западном регионе Империи кануна буржуазных преобразований	97
Муцалханов М. С. Подготовка педагогических кадров начального и среднего звена для трудовой школы Дагестана: опыт и проблемы межвоенного периода (1920-1941 гг.).....	100
Ярошенко В. М. Роль і місце громадської думки у процесі становлення інституту демократичної громадянськості в Україні	103
Бочкарьова Т. Ю. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Королівством Швеція (2000-2011 рр.).....	107
Козирева М. Е. Національне районування в Україні в 20-30-ті рр. як досвід державотворення	112
Василевич Ю. В. Українська політична символіка у формуванні політичних цінностей та ідеалів	115
Козирев О. С. Етапи взаємодії київського та женецького осередків «Комітету 12-ти» «Старої Громади»	117
Шаталюк С. Д. Основные направления внедрения международных стандартов безоплатной правовой помощи в Украине.....	120

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *С. Кюришко*.
Технічний редактор *М. Шевчук*.
Комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки *М. Шевчук*.
Друк *О. Полівцова*. Фальцовально-палітурні роботи *Ю. Шаповалова*.

Підп. до друку 18.05.2013 р.
Формат 60х84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 4,58.
Тираж 45 пр. Зам. № 4195.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: vrector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**Міжнародна науково-практична конференція
«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2013:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ»**

Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33
(+380512) 50-03-32
(+380512) 76-55-99

Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: rector@chdu.edu.ua , vrector@chdu.edu.ua,
avi@chdu.edu.ua, of@chdu.edu.ua

WEB: <http://www.chdu.edu.ua>

